

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
טבת תשפ"ו

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר זצוקלה"ה

רבוֹן העוֹלָמִים מֶלֶךְ עֶלְיוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תַּרְחֻמִּים וְהַסְלִיחוֹת מוֹרִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתָנוּ לַעֲבוּדְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְחַי עוֹלָם נִמְעַת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרֹאת:

אֲנֵא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פֶּתַח לִבֵּנוּ בְּתוֹרְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשֵׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיב לְשִׁמְעַת לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד
לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְוֶה אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוֹן לְאַמְתָּה וְלַהֲבִין
עִמָּךְ סוּדוֹתֶיךָ, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל שְׂגִיאַת וּטְעוּת,
וְתִשֵּׁם בְּלִבֵּנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתֵּנָּנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִתְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מַעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֲסִירוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֶם,
וְתִגְבִּיהַ קִרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַוְשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְהִרְנֵי בּוֹלֵל עֲצָמֵי בָשֶׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִלְמוֹד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים
וְלַהֲבִיל בָּהֶם בְּכֹל וּפְרָט, וְיֵהָא לִלְמוֹד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלִּבֵּנוּ כְּאֵלּוּ קִימַתִּי כָּל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ
חֻקִּיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגִזְרוֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפִתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֹד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיָה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עַצְמָאֵנוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבֵּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִזְמִיד תוֹרְךָ
לְשִׁמָּה, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגֻאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צִדְקָנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בִּירְאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְּמוֹת:

(אֲחֵר הַלִּמּוּד יֵאמַר גַּם בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאֵנוּ לְבָבוֹד וְכו').

מצות המלך

משנה הלכות

בהוצאת מכון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק מרן האדמו"רים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר צוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ט ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משה הלכות

חודש טבת נתנדב ע"י

הרה"ח ר' יוסף אביש דאננענבערג שליט"א

לעילוי נשמות

אביו הרה"ח ר' דוד בן הרה"צ ר' שלמה יהודה ז"ל
נלב"ע כ"ד טבת תשע"א

ואמו מרת רבקה בת הרה"ח ר' יצחק אייזיק ע"ה
נלב"ע ט"ו חשון תשפ"ג

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

605-477-4427, 3, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעטעדש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווירא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מבאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מקאפישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוקל"ה
קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש טבת

יום שני:	ט"ז טבת
מצוה תג.	קרבן מוסף ראש חודש
יום שלישי:	י"ז טבת
מצוה תד.	מוסף חג השבועות
יום רביעי:	י"ח טבת
מצוה תה.	מצות שופר בר"ה
יום חמישי:	י"ט טבת
מצוה תו.	דין הפרת נדרים
ערב שבת:	כ' טבת
מצוה תז.	לא יחל דברו
שבת קודש:	כ"א טבת
מצוה תח.	לתת ערים ללויים
יום ראשון – וארא:	כ"ב טבת
מצוה תט.	לא להרוג רוצח בלי דין
יום שני:	כ"ג טבת
מצוה תי.	מצות ערי מקלט
יום שלישי:	כ"ד טבת
מצוה תיא.	אין העד דיין בנפשות
יום רביעי:	כ"ה טבת
מצוה תיב.	לא ליקח כופר מרוצח
יום חמישי:	כ"ו טבת
מצוה תיג.	לא ליקח כופר מהגולה
ערב שבת:	כ"ז טבת
מצוה תיד.	לא למנות דיין עם הארץ
שבת קודש:	כ"ח טבת
מצוה תטו.	שלא יירא הדיין בדין
יום ראשון – בא:	כ"ט טבת
מצוה תטז.	לא תתאוה בית רעך

יום ראשון – ויגש:	א' טבת
מצוה שפה.	מצות שמירה במקדש
יום שני:	ב' טבת
מצוה שפט.	שלא להחליף העבודות
יום שלישי:	ג' טבת
מצוה שצ.	שלא יעבוד זר במקדש
יום רביעי:	ד' טבת
מצוה שצא.	לא לבטל שמירת המקדש
יום חמישי:	ה' טבת
מצוה שצב.	פדיון בכור אדם
ערב שבת:	ו' טבת
מצוה שצג.	בכור טהורה לא יפדה
שבת קודש:	ז' טבת
מצוה שצד.	עבודת הלויים במקדש
יום ראשון – ויחי:	ח' טבת
מצוה שצה.	מצות מעשר ראשון
יום שני:	ט' טבת
מצוה שצו.	מצות תרומת מעשר
יום שלישי:	י' טבת
מצוה שצז.	מצות פרה אדומה
יום רביעי:	י"א טבת
מצוה שצח.	דיני טומאת מת
יום חמישי:	י"ב טבת
מצוה שצט.	טומאת מי נדה
ערב שבת:	י"ג טבת
מצוה ת.	דיני נחלות
שבת קודש:	י"ד טבת
מצוה תא.	מצות קרבן תמיד
יום ראשון – שמוות:	ט"ו טבת
מצוה תב.	קרבן מוסף שבת

ובעבודה זרה ובענין האמונה ושאר פרטים שנאמר עליהם מין, על המחשבה לבדה נעשה רשע גמור, ובשאר מצות אף שאין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה מיהו אם חשב לעשות וכבש יצרו ולא עשאה הרי המחשבה כגפול שלא ראה מאורות מימיו כי לא יצאת לאויר העולם, ומכל מקום הרה עמל וילד שקרי. ונלוה אל האזהרה ראית עינים, כי לעולם לא יחשב אדם על אשה אם לא ראה אותה, וזה 'אחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם', שהזנות באה על ידי ראית עינים. נמצא עבודה זרה וגלוי עריות באים מפתוב אחד. השם יתברך ישים יראתו על פנינו ומחשבותינו לבלתי נחטא (אלה המצוות (חאניז) מצוה שפז).

ברכות יב: רמב"ם הל' עבודה זרה פ"ב, ספר המצוות לא תעשה מ"ז, סמ"ג לאוין מ"ו, סמ"ק סי' י"ב.

פרשת קרח יש בה ט' מצות עשה וי"ד מצות לא תעשה

מצוה שפח

שנצטוו הכהנים והלויים לשמר המקדש (מצות עשה קנ"ח)

צוה הקדוש ברוך הוא שישמרו הכהנים המקדש מבפנים והלויים מבחוץ, שנאמר (במדבר יח, ג) 'ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל וגו'.

משנה הלבות

שפח) גדרי המצוה. מצות עשה על הדבר הזה, בכל איש בהרגילו את עצמו בתאוות ובהתמידו בהן יחזק עליו יצרו הרע יום יום, ובהמנע מהם ישמח בחלקו תמיד ויראה כי אלקים עשה את האדם ישר^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכל שעה.

והרגילים נפשם בו תחזק עליהם תאוותם, וכן הדבר הזה, בכל איש בהרגילו את עצמו בתאוות ובהתמידו בהן יחזק עליו יצרו הרע יום יום, ובהמנע מהם ישמח בחלקו תמיד ויראה כי אלקים עשה את האדם ישר^ז. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכל שעה.

ז. קידושין לט: ה. שם מ. ו. ע"פ תהלים ז, טו. ז. ראה בחינוך. שפח) א. רמב"ם הל' בית הבחירה שם. ב. שם ה"ד. ג. שם ה"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְהִיּוֹת כִּי מִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ לְמִנּוֹת עַל בֵּיתוֹ שׁוֹמְרִים לְכָבוֹד
וּתְפָאֶרֶת בְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בְּאַרְצָן שְׁעֵשׂוּ בֶן, וְאֵלּוֹ
הַשׁוֹמְרִים לֹא מִפְּחַד וּרְעֵדַת אוֹיֵב הֵם כָּלֵל, כִּי בְזִמְנֵן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל
מָקוֹם הַבְּטָחָנוֹ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׁמֵר דְּלָתוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכָל שָׂבָן
הֵיכָל, אֲלֵא שֶׁלְהִיּוֹת כֵּלּוֹ אוֹמֵר כְּבוֹד וְלָתֵת מוֹרָאוֹ עַל לֵב הָאָדָם, אֵינּוּ
דוֹמָה פְּלִטְרִין שֵׁישׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין לְפִלְטְרִין שְׂאִין עָלָיו שׁוֹמְרִין (חִינוּךְ. וְעֵיין אֵלֶּה
הַמִּצְווֹת (חֲאנִיז) מִצְוָה שִׁפְחָה)^ה, אִף כִּי הָיוּ שׁוֹמְרִים עַל הָאֵשׁ שֶׁלֹּא תִכְבֶּה וְהַטְּמָאָה
שֶׁלֹּא תִכְנֶס בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה קִנְג), וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד
כְּמָה דְּאֵת אָמַר (שֶׁה"ש ג, ז) 'הִנֵּה מִפְתּוֹ שֶׁלְשִׁלְמָה שְׂשִׁים גְּבִרִים סָבִיב לָהּ
מִגְבְּרֵי יִשְׂרָאֵל' וְגו', כִּדִּי שֶׁלֹּא יִכְנְסוּ בַּחֲתוֹת הַטְּמָאָה לְהֵיכָל קֹדֶשׁ, וְהָיוּ
שׁוֹמְרִים מִשְׁמֵרוֹת כְּעֵינֵן מִלְּאֲכִים הָעֲלִיּוֹנִים שְׁעוֹמְדִין מִשְׁמֵרוֹת. וְלֹאֶה אָמְרוּ

משנה חלבות

איש הר הבית. ומעמידין אחד שהיה מחזור
על המשמרות כל הלילה ואבוקות
דולקות לפניו, ואיש הר הבית היה נקרא, וכל
משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית
שלום עליך, ניכר שהוא ישן, וחובטו במקל,
ורשות היה לו לשרוף את כסותו ובגדיו
נשרפין, והיה נשמע קולו עד שהיו אומרין
בירושלים קול בן לוי נשמע שלוקה בעזרה
ובגדיו נשרפין על שישן על משמרתו^ז.

מקומות השמירה. ואלו הם המקומות
ששמרו שם, הכהנים בבית
אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד^ז.
והלויים שומרים על חמישה שערי הבית ועל

מהראשונים^י דסבירא להו דהיו שומרים
ביום ובלילה.

הכשרים לשמירה. וכל הפסולים לעבודה
כשרים לשמירה זו, ופסולים
שאמרו שכשרים לשמירה זו כלומר פסולים
מחמת מומין, אבל חלל פסול גם לזו^ח.
וקטנים אי כשרים לשמירה מחלוקת
הפוסקים^ט.

מה בין שמירת כהנים ללויים. והכהנים היו
שומרים בבית אבטינס ובית הניצוץ ובית
המוקד, ולא בפנים בעזרה ממש^י, והלויים
מבחוץ היינו על פני השמים בלי חדרים^{יא}.

ד. עיין ילקוט ש' קורח סוף רמז תשנב. ה. ע"ע רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח ה"א. ו. ע"ע מצודת דוד מצוה
שיד. ז. עיין שם במשנה למלך בשם מפרש למס' תמיד כה: ד"ה היו עליות, ועיין במנחת חינוך. ח. מנחת
חינוך. ט. עיין בכסף משנה ומשנה למלך שם ה"ה, ועיין מנחת חינוך. י. רמב"ם שם ה"ה. יא. עיין מס'
מידות פ"א מ"ט, וברע"ב שם. ומנחת חינוך. יב. שם ה"י. יג. שם ה"ה.

רז"ל (ברכות נד:): חָתָן וּבִלְתָּה צְרִיכִין שְׁמֹר, כִּי הַמִּקְדָּשׁ וְכָלֵיו רֹמְזִים יְחִיד חָתָן וּבִלְתָּה, וְלִפְיֶכָּךְ צְרִיכִין שְׁמֹר (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה דש).

תמיד פ"א, מידות פ"א, רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח, ספר המצוות מצות עשה כ"ב ולא תעשה ס"ז, סמ"ג עשין קס"ה.

מצוה שפמ

שָׁלֹא יִתְעַסְקוּ הַלְוִיִּים בְּעִבְדֻת הַכֹּהֲנִים (לא תעשה רל"ד)

הַזִּהְיִר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלֹא יִתְעַסְקוּ הַלְוִיִּים בְּעִבְדֻת הַמִּיחָדָת לַכֹּהֲנִים אוֹ לְלוֹיִם אֲחֵרִים, אֲלֵא כָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה בְּמִלְאָתוֹ הַמִּיחָדָת לוֹ, שְׁנֶאֱמַר (במדבר יח, ג) 'אֵךְ אֵל כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמְתּוּ גַם הֵם גַּם אֲתֵם, וְנֶאֱמַר (שם ד, יט) 'אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאֹו'.

משנה הלכות

אנשי משמר של אותה השבוע מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות, וראשי האבות מחלקים העובדין ביום שלהם 'איש איש על עבודתו', וכל הלויים מוזהרין על עבודת המזבח^א. וכשם שהלויים מוזהרין שלא לעבוד עבודת כהנים, כך הכהנים מוזהרין שלא לעבוד עבודת הלויים, וכן הלויים עצמם מוזהרים שלא יעשה אחד מלאכת חבירו, ושלא יסייע המשורר לשוער ולא השוער למשורר^ב.

העונש. לויים שעבדו עבודת כהנים חייבין מיתה בידי שמים, וכהן שעבד עבודת לוי לדעת הרמב"ם^ג אינו אלא בלא תעשה ולהראב"ד^ד במיתה. ונחלקו הפוסקים בדין מסייע, ומיהו כולי עלמא מודי במסייע באופן שאי אפשר זולתו שחייב^ה. והנה לוי

ארבע פינותיו מתוכו, ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ, שאסור לישב בעזרה, ועל חמישה שערי העזרה חוץ לעזרה, ובלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת, ואחורי בית הכפורת^ו. בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא ממונה של מקדש ודפק על הכהנים שבבית המוקד לפתוח והן פותחין לו^ז. ונוהג בזמן הבית שיבנה במהרה בימינו בזכרי כהונה ולויים הזכרים.

שפט) גדרי האיסור. כהן או לוי שנתמנה לעבודה או למשא או לכל מלאכה המיוחדת לו בבית המקדש אסור לו לשנות ולעבוד עבודת חבירו, ושמואל הוואה ודוד המלך ע"ה חילקו את הלויים לארבעה ועשרים משמרות, ועובד בכל שבת משמר אחד, עד שיעברו כולם וחוזר חלילה. כל

יד. שם ה"ח-ט. טו. שם ה"א. **שפט** א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ט. ב. שם ה"י. ג. שם ה"א. ד. שם. ה. עיין כסף משנה, ומנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לִפִּי שְׁמִשְׁרָתִי עֲלִיּוֹן עֹמְדִים אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ, וְצִדִּיק לְשִׁמְרָה מִן הַיָּאוֹשׁ וְהַעֲצָלָה וּלְקִיָּמָה בְּכוּוֹן גָּמוֹר (חינוך), וּמִי שֶׁאֵין מְלֹאכְתּוֹ בְּכָךְ שָׁמָּה יִשְׁנֶה פָּרֵט הַפְּרָטִים וְנִמְצָא מִחְרִיב אֶת הָעוֹלָם שְׁמֵהֶפֶךְ מִרְחֻמִּים דִּין וְדִין רַחֲמִים (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רכט)¹, אֲבָל בְּשִׁיעָמָד כָּל אֶחָד עַל מְקוֹמוֹ לֹא יֵאָנֶה כָּל אֶחָד בֵּינוֹן שֶׁהוּא מְרַגֵּל בְּמִלֻּאכְתּוֹ וְיִוָּדַע לְכוֹן בָּהּ עַל צַד הָאֵמֶת. מְלָבֵד כִּי אֵין סֶפֶק כִּי כָּל מְלֹאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי רַבִּים פְּשִׁיעָה מִצְוִיָּה בָּהּ יוֹתֵר מִמְּלֹאכָה מְטֻלָּה עַל הַיִּחִיד לְבִדּוֹ, כִּי הָרַבִּים לִפְעָמִים יִסְמְכוּ הָאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ וְתִתְבַּטֵּל הַמְּלֹאכָה מִבִּינֵיהֶם וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה דְּבָר פְּרוּר לְכָל אָדָם, וְלֹא כֵן אָדָם בְּשִׁלּוֹ, וְדָרְךְ מִשָּׁל אָמְרוּ רַ"ל עַל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה (ב"ב כד:) 'קְדִירָא דְּבִי שְׁתַּפִּי לָא חֲמִימָא וְלֹא קְרִירָא' (חינוך. ועיין מצודת דוד שם).

ערכין יא: רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ע"ב, סמ"ג לאוין רצ"ו.

משנה הלבות

לוי ששורר או ששיער לא מצינו בו איסור, דלא מצינו אזהרה אלא מלויים לכהנים וכהנים ללויים אבל לא לישראל, ואולי כך הוא גזירת הכתוב, וישראלים אינם עוברים כלל אם עובדים עבודת הלויים, ומיהו ישראל העובד בעבודת הקרבה חייב מיתה בידי שמים מלאו דכל זר (מצוה ש"צ) ובשאר עבודות הקרבן בלאו.

כהן פסול. כהן בעל מום ושאר פסולים נכללו בלאו זה דכל המשפחה נאסרה², ומיהו חלל לאו בכלל הוא³. ונוהג בזמן הבית בכהנים ולויים הזכרים.

שאסור במלאכת חבירו וכן כהן במלאכת כהן חבירו אינו חייב עד שזכה חבירו במלאכה זו, כגון אחר שחלק הראש בית אב של אותו יום, או לאחר שעשו פייס וזכה על ידי פייס, וקודם שזכו במלאכה הכל שוים הם⁴.

חילול העבודה. וכהן שעבד בעבודת הלויים כגון שפתח השער, אף שעבר מכל מקום אין צריך לנעול שיפתח לוי, ולוי שעבד עבודתו פסולה כמו זר שעבד, אבל בעבודת הלויים לא מצינו עבודה מחוללת⁵.

ישראל בעבודת לוי. ישראל שעבד עבודת

1. ע"ע מצודת דוד (רדב"ז) מצוה שיד. 2. מנחת חינוך. ח. שם. ט. שם. י. עיין מנחת חינוך מצוה ש"צ שחלל בכלל זר לכל דבר.

מצוה שצ

שלא יעבד הזר במקדש (לא תעשה רל"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא יעבד הזר שאינו מזרע אהרן עבודת הכהן במקדש, שנאמר (במדבר יח, ד) 'וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם'.

משרשי המצוה. לפי שרצה הקדוש ברוך הוא ונתן הכהנה לאהרן ולבניו ברית מלח עולם, ויחד עבודתו לכהנים שהם מזרע אהרן קדוש ה', ולא יתערב זר עמהם אשר לא נבחר לעבודת המלך לפנים לפלטרין של מלך בלי רשות מהמלך. ועוד שאינו מן הכבוד למלך להחליף

משנה הלכות

מעריות לעולם אינו חלל אלא ממזר כהן, עיין מה שכתבתי בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ב סימן כ"ה).

על איזו עבודה יש חיוב מיתה. והעובר בלאו זה חייב מיתה בידי שמים, ואינו חייב מיתה בידי שמים אלא על ד' עבודות זריקה והקטרה, ניסוך היין, וניסוך המים בחג^ג. עבד עבודה שאינה תמה ויש אחריה עבודה כגון היוצק, והבולל, והפותת, והמולח, והמניף, והמגיש, והמבדר לחם הפנים, והביזיכין, והמטיב את הנרות, והמצית אש במזבת, והקומץ, והמקבל דם, אף על פי שנפסלו ועבר בלא תעשה ולוקה, אבל אינו חייב מיתה בידי שמים מפני שכל אחד מהם אינו גמר עבודה^ה. ואינו אסור אלא עבודה שמצותה בכהן, ושחיטת קדשים כשירה בזר

(שצ) המוזהרים. קיום המצוה, כל מי שאינו מזרע אהרן הכהן ובניו הזכרים, הרי הוא בכלל זר ומוזהר על לאו זה שלא יעבוד הזר במקדש, ואם עבר ועבד, עבר בלאו זה^א. נשים גם כן בכלל לאו זה ואפילו בנות כהנים^ב, ויש חולקין בבת כהן^ג. כהן חלל שנולד מאיסורי כהונה דאורייתא הרי זה בכלל זר ונכלל בכלל הלאו^ד. וכלל זה נקוט בידך כל מקום שאמרו כהן פסול לעבודה משום מומין אין חלל בכלל זה, ואפילו במקום שכהן בעל מום כשר חלל פסול, דלאו כהן הוא בכלל אלא לזר נחשב. כהן ממזר אי הוה בכלל הלאו נראה דתלוי בשיטת הפוסקים^ה אי כהן ממזר הוה כהן או לא, ואפשר להיות ממזר ואינו חלל כגון שנולד מביאה ראשונה, ולדעת קצת פוסקים

(שצ) א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"א. **ב.** רמב"ם שם, ועיין מנחת חינוך. **ג.** עיין חינוך, והגהות משנה למלך לחינוך, ועיין מנחת חינוך. **ד.** מנחת חינוך ע"פ הרמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ט ה"י, והל' תרומות פ"ו ה"ז, שחלל הוא כזר לכל דבר. **ה.** עיין אבן העזר סי' ז' סי"ד, ובח"מ וב"ש וט"ז שם. **ו.** עיין פרי מגדים או"ח סי' קכ"ח אשל אברהם ס"ק נ"ז. **ז.** רמב"ם הל' ביאת מקדש שם ה"ב. **ח.** שם ה"ה.

בְּנֵי עֲבוֹדָתוֹ וּבְנֵי מִשְׁמֶרְתּוֹ בְּכָל עֵת וְעַד, כִּי לֹא יִצְלִיחוּ לְעִבּוּדָהּ (מצודת דוד
(רדב"ז) מצוה שלד. ועיין חינוך מצוה שצד). וּכְשֶׁהָעֲבוּדָה מִיַּחְדָּת לְאִישׁ מִיַּחַד אוֹ לְשִׁבְט
אֶחָד וּמִשְׁפָּחָה בְּלִבָּד, וְלֹא לְאַחֲרִים, אָזִי תִתְּפָרֶסם הַקְדָּשָׁה, וּכְשֶׁלֹּא יִהְיֶה
אִישׁ מִיַּחַד לְעִבּוּדָה מִחֲזִי כְּעִבּוּדָת עֲרָאִי וְכָל הָרוּצָה יַעֲבֹד וְהַחֲדָל יַחֲדָל,
וּמִלֵּאכֶת ה' מִצְוָה הוּא (עיין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רל). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד
נִבְחָרוּ הַכֹּהֲנִים חֲלָף הַכֹּהֲנִים, כִּי הַכֹּהֵן הוּא דִּגְמַת הַחֶסֶד שֶׁהוּא כְּבוֹר
לְאַצִּילוֹת הַבְּנִיָּה, וְנִכְנָסוּ הַכֹּהֲנִים בְּמִקְוָמָם כִּי אֶהְרֵן אִישׁ חֶסֶד, וְאִין הָעוֹן
מִתְּפַר אֲלֵא עַל יְדֵי כֹהֲנִים הַגְּמִשְׁכִּים מִצַּד הַחֶסֶד כִּי בּוֹ יִכְפֹּר עוֹן וְלֹא
בְּזוּלָתוֹ (מצודת דוד שם).

יומא כד. סנהדרין פג: זבחים מז. פב. מנחות קט. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט, ספר המצוות
לאוין ע"ד, סמ"ג לאוין ש"ט.

משנה הלכות

בחג ג' לוגין, ועל ניסוך היין ג' לוגין, כפי מה
שמתנדבין ממנו, והמקטיר קטורת ביום
כיפור במלוא חפניו^ט.

כללים. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.
ובזמן הזה שבית המקדש חרב
בעוונותינו הרבים אם עבר ועשה במקדש
אחת מעבודות שהם בכהנים עבר על לאו זה
לדעת הרמב"ם^ט, ולהראב"ד^ט דבטלה קדושת
המקדש ומקומו אין חייב משום זרות, דכהן
גם כן אסור להקריב.

לכתחילה^א ואפילו בנשים^ב, ועיין בשו"ת בית
שערים למרן זקני ביורה דעה (סי' ט) דרצה
לחדש דבשבת אשה אסורה לשחוט בקרבן
משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, ועיין
במשנת העמרמי שם (סי' ט') מה שהערת.
הפשט וניתוח והולכת עצים למזבח כשר
בזר^ג. הדלקת הנרות להרמב"ם^ט מותר בזר,
ולהראב"ד^ד רק דיעבד כשר. זר המקריב קרבן
עצים על המזבח חייב דהם קרבן^ט. תרומת
הדשן אין הזר חייב עליה^{טז}. ואינו חייב על
הקטרה עד שיקטיר בכזית, ועל ניסוך המים

ט. שהחסד הוא ראשית ז' ימי הבנין, עיין שפע טל חלק טל שער ב פ"ב בהגהה. וע"ע בשלה"ק פר' ויגש
בהגהה: 'למעלה ביום המעלות בסוד האצילות הם' 'שבעת ימים', סוד אצילות הבנין, חסד גבורה תפארת נצח
הוד יסוד מלכות'. י. עיין זוה"ק ח"א רנו: 'כהנים מסטרא דחסד אתו, אע"ג דאחיד אהרן בהוד בחסד נמי
אחיד'. יא. שם ה"ו. יב. עיין תוס' חולין ב. ד"ה הכל שוחטין. יג. רמב"ם שם. יד. שם ה"ז. טו. שם ה"ה.
טז. שם ה"ח. יז. שם ה"ד, מנחת חינוך. יח. הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד.

מצוה שצא

שֶׁלֹא לִבְטֹל שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ (לא תעשה רל"ו)

הַזֵּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לִבְטֹל שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ לָלֶכֶת סְבִיבוּ בְּכָל הַיּוֹם (וכל) הַלֵּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, ה) 'וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בַּמִּצְוָה שֶׁפ"ח, וְהַמְבְטֵל שְׁמִירָתוֹ אֵינוֹ מִקַּל בְּכַבּוּד הַמִּקְדָּשׁ אֲלָא בְּמִי שֶׁצָּוָה לְשָׁמְרוֹ, וְנִרְאֶה בַּמִּבְטָה הַמִּלְךְ חֵם וְחִלְלָה. וְרָמְזוֹ ז"ל (עיין מידות פ"א מ"א) כִּי בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מְקוֹמוֹת שָׁמְרוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְהוּא נֶגֶד הָאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים סְפָרֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר הִתּוֹרָה שֶׁכָּתַב נִחְלָקוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה לג, כה) 'אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי'.

משנה הלכות

הניח שאר לויים לשמור אינו לוקה, וצריך עיון.

השמר דעשה. ונחלקו הראשונים ז"ל בלשון 'ושמרתם', ועיין בגמרא מנחות (לו): וגם בתוס' שם (ד"ה ושמרת), וברמב"ם², וברש"י על התורה (דברים יג, א) דהשמר בכל מקום הוא לא תעשה, והרמב"ן (שמות כג, יג) השיג על זה, ובעירובין (צו). אמרינן השמר דעשה עשה עיין שם.

סדר השמירה בבית המוקד. והנה בבית המוקד כיפה, ובית גדול היה מוקף רובדין (ספסלאות) של אבן, וזקני בית אב של אותו היום ישנים שם (שלא היו עומדים על המשמר) ומפתחות העזרה בידם³. ולא היו כהנים ישנים בבגדי כהונה אלא מקפלין

שצא) המוזהרים. קיום המצוה, עיין קצת פרטי דינים לעיל

(במצות עשה שפ"ח). והנה כהנים ולויים שלא שמרו סביבות המקדש בכל יום עברו על לאו זה⁴. ונראה דהלאו קאי על כל השבט, ובראשם הנשיא והסנהדרין שלהם שבידם להכריח העם לשמור, ומיהו אם מינו מהכהנים והלויים על משמרתם והניחו את מקום משמרתם עברו הם על הלאו, וכן לוי שישן על משמרתו נראה דעבר על לאו זה שהרי ביטל שמירתו, ואולי כל זמן שיש שנים שומרים אינו עובר מהתורה, דלא נתנה התורה שיעור בכמה לשמור.

אין בו מלקות. ומיהו אין לוקין על לאו זה דאין בו מעשה⁵, ואפילו קם לוי בכח ולא

שצא) א. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח ה"ג. **ב.** מנחת חינוך. **ג.** שם. **ד.** שם ה"ה. ועיין משנה למלך שם, ובה"ו שם.

וידוע כי התורה שומרת העולם לכל יחריב ויפסד, ולפי שהכהנים והלויים היו שופטי התורה, כמו שנאמר (דברים לג, י) 'יורו משפטיך ליעקב' ונאמר (שם יז, ט) 'ובאת אֵל הכהנים והלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם', ולכן הם נבחרו להיותם שומרי המקדש בעשרים וארבע מקומות, לרמוז שהם צריכים להיות שומרים על קדשת הבית וקדשת התורה וישראל (תורת העולה (לרמ"א) ח"א פ"א). ולפיכך הזהירה התורה שלא לבטל בשמירת המקדש ללכת סביבו כל הלילה, ואיש הר הבית על משמרתו, לרמוז על 'קומי רני בלילה' (איכה ב, יט), ולעורר בני ישראל על הקדשה. ועל הגדול הדור לעורר לב בני ישראל, ולפי שאמרו (יהושע א, ח) 'והגית בזה יומם ולילה', הלכו סביבו כל היום ולילה, ולמאן דאמר שהלכו סביבו רק בלילה כי עקר התורה לומדים בלילה.

מראה מקומות עיין לעיל מצוה שפ"ח.

משנה הלכות

הקטן ונכנס מבית המוקד לעזרה, והכהנים אחריו ושתי אבוקות בידם, נחלקו לשתי כתות אחת למזרח ואחת למערב, והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו אלו לאלו, ואומרים הכל שלום, והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין^ט. כסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מליל שבת שאין בידם אבוקות אלא בודקין בנרות הדלוקין מערב שבת^י, יהי רצון שנזכה לראותם בעבודתם במהרה.

ומניחין אותן כנגד ראשיהם, ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ, כדרך שומרי חצירות המלכים שלא ישינים על המיטות^א. אירע קרי לאחד מהם, הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, וטובל שם וחוזר עד שנפתחין השערים ויוצא והולך לו, שאסור בעבודה כל היום^ב. קודם שיעלה עמוד השחר הממונה של מקדש דופק בבית המוקד ופותחין לו, ונוטל המפתח ופותח השער

ה. עיין מנחות צט: ו. עיין שמו"ר מז, ה. ויק"ר יט, א. ז. שם ה"ו. ח. שם ה"ז. ט. שם ה"א. י. שם ה"ב.

מצוה שצב

לפדות בכור אדם (מצות עשה קנ"ו)

צוה הקדוש ברוך הוא לזכרי ישראל לפדות מן הכהן את בנו הבכור הנולד לו מישראלית, שנאמר (במדבר יח, טו) 'אך פדה תפדה את בכור האדם'.

משך שי המצוה. מה שבאר הכתוב (שמות יג, יא-טו) 'והיה כי יבאך ה' אל ארץ הכנעני וגו'. והעברת כל פטר רחם לה' וגו' וכל בכור אדם בכניו תפדה. והיה כי ישאלך בנד מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח לה'.

משנה הלכות

מת לאחר שלשים חייב לפדותו מכל מקום.^א וכתב בספר חסידים (סי' של"ד) 'מעשה בבחור בכור נוטה למות וצעק תפדוני תפדוני, אמר להם חכם פדאוהו ויחיה, מיד פדאוהו וחי עוד כ"ה שנים'.

על ידי שליח. ונחלקו הפוסקים אי האב עושה שליח לפדות.^ב ובא לידי מעשה בחייל אחד שילדה אשתו בכור, והוריתי שישלח חמש סלעים על הדואר לביתו ולא יתנם במתנה לשום אדם, וביום הפדיון צויתי לו לקרוא על הטעלפאן ויאמר אל הכהן שיקח המעות שלו שמוכן לו שם בביתו, ויצא לדברי הכל, והסכימו עמי גדולי הדור.^ג

שצב) החיוב. מצוה על כל אדם מישראל לפדות את בנו הבכור שהוא פטר רחם לאמו דוקא, כשיגיע ליום שלשים ואחד שכבר יצא מידי ספק נפל, וליתן ה' סלעים לכהן.^ד יש לו כמה נשים וכל אחת ילדה בכור חייב לפדותן.^ה

פדה קודם ל'. פדה קודם שהגיע ליום שלשים ואחד אינו פדוי וחוזר ופודה בזמנו, אבל אם התנה שיחול הפדיון לאחר שלשים הוא פדוי, ויש אומרים דאם אין המעות קיים או שהחזירן לאב קודם הזמן אינו פדוי, וטוב לחזור ולפדותו בלי ברכה.^ו מת הבן בתוך שלשים יחזיר הכהן המעות, ואפילו לא מת אלא נולדו בו סימני טריפה,

שצב) א. רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"א וה"ו וה"ז. יו"ד סי' ש"ה ס"א וסי"א. **ב.** רמב"ם שם הכ"א. יו"ד שם סי"ז. **ג.** רמב"ם שם הל"ח. יו"ד שם סי"ג ובהגה. **ד.** רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סי"ב ובהגה. **ה.** עיי' רמ"א יו"ד שם ס"י, ובמפרשים שם. ובחתם סופר יו"ד רצ"ה. ובשו"ת בית שערים יו"ד סי' שפ"ה. ועיי' שו"ת משנה הלכות ח"י סי' קצ"ה. **ו.** עיי' שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קמ"א.

כָּל פֶּטֶר רַחֵם הַזְכָּרִים וְכָל בָּכוֹר בְּנֵי אֶפְדָּה'. וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה שְׁעוֹר חֲמִשָּׁה סְלָעִים לְפִי שְׁנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׁקוּלָה בְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קנר), גַּם לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהַכֹּל לָהּ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וּלְפִיכֵךְ בָּנוּ הַבָּכוֹר חֲמִידָת לְבוֹ נִצְמָוָה לְפָדוֹתוֹ לְהִרְאוֹת שְׁפָרְשׁוֹתוֹ, וּמִמָּנוּ בָּא לֹא בְּמַתְנָה, בְּרָצוֹנוֹ נָתַן לוֹ וּבְרָצוֹנוֹ יִקְחֵנוּ לָעֵת הַזְּמַן (מצוות דוד (רדב"ז) מצוה רעו. ועיין טעמי מצות שם)'. וְצִוָּה לָתֵן הַפְּדִיוֹן לְכַהֵן לְפִי שֵׁהֶם מִשְׁרָתָיו עוֹבְדִים עֲבֹדָתוֹ, וְצִוָּה הָאֲדוֹן לָתֵן לְמִשְׁרָתָיו. גַּם כִּי הֵם לָקְחוּ

משנה הלכות

הפטורים. יוצא דופן והבא אחריו והבא אחר נפלים פטורים מפדיה"י. כהנים ולויים וכן בת כהן ולוי פטורים"י. עכו"ם הבא על בת ישראל וכן הבא על הכהנת נפקעה מקדושתה וחייב בפדיון, והבא על לוויה פטור"י.

הכהן. ואין נותנין הפדיון לכהנת"י. ספק בכור המוציא מחבירו עליו הראיה"י. ומצוה לחזור אחר כהן כשר ומיוחס, ומיהו כל הכהנים בחזקת כשרות הם, ואם הכהן רוצה להחזיר המעות לבעלים יכול"י. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בישראל הזכרים.

שלא על ידי האב. לא פדאו האב פודה את עצמו לכשיגדיל"י. ומיהו גם על האב מצוה לפדותו לעולם"י. קטן יתום אי בית דין יכולין לפדותו מחלוקת הט"ז"י והש"ך"י, ועיין בשו"ת בית שער (יו"ד סי' שפ"ה), והדעת נוטה שיפדוהו ואין האם חייבת לפדותו"י.

פרטי דיני הפדיון. היה חולה ולא נימול פודהו מכל מקום, ואם חל יום המילה ביום ל"א מלין קודם ואח"כ פודים"י. ובכל פודים חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות"י, ופודים במתנה על מנת להחזיר"י. והחתם סופר"י כתב דפודים בבאנק נאטען ואין נוהגין כן.

ז. ע"ע חינוך כאן, ובמצוה יח. ח. על דרך שביאר בחינוך להלן מצוה שצה. ועיין שם לעיל מצוה שפה. ט. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם סט"ו. י. חינוך סוף מצוה זו. ועיין מנחת חינוך ריש מצוה זו. יא. יו"ד שם ס"ק י"א. יב. ס"ק י"א כ, ובנקודות הכסף שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קצ"ב, וח"ז סי' קצ"ט, ומה"ת ח"ב סי' רל"א. יג. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ב. יד. עיין ש"ך שם ס"ק יב. טו. רמב"ם שם ה"ו. יו"ד שם ס"ג. טז. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם ס"ח. יז. סי' קל"ד, הובא בפתחי תשובה שם ס"ק ז. יח. רמב"ם שם ה"ד והט"ז. יו"ד שם סכ"ב כ"ד. יט. רמב"ם שם ה"ט-י. יו"ד שם ס"ח. כ. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קצ"ט, ובמה"ת ח"ב סי' רל"ג. כא. רמב"ם שם פ"א ה"י. ועיין תשו' חתם סופר סימן ש"א, הובא בפתחי תשובה ס"ק ה. כב. רמב"ם שם פ"א ה"ט-כ. יו"ד שם סכ"ה. כג. עיין תשובות שאילת יעב"ץ ח"א סימן קנ"ח, ותשובות חתם סופר סי' רצ"א, הובאו בפתחי תשובה ס"ק י"ב. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קצ"ג.

חֲלָף הַבְּכוֹרִים, שֶׁהָיָה הָעֲבוּדָה בְּבָכוּרִים קֹדֶם שֶׁחֲטָאוּ, וְאִם בֵּין מִן הָרֵאשִׁי לְתֵן לָהֶם.

קידושין כ"ג: בכורות כ. רמב"ם הל' בכורים פ"א, ספר המצוות מצות עשה ק"פ, סמ"ג עשין קמ"ד, סמ"ק סי' רמ"ה, יורה דעה סי' ש"ה.

מִצְוַת שִׁנְיָן

שֶׁלֹּא לְפָדוֹת בְּכוֹר בְּהֶמָּה מִהוֹרָה (לא תעשה רל"ז)

הַזֶּהֱיִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעַם קָדְשׁוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה בְּכוֹר בְּהֶמָּה מִהוֹרָה בְּדֶרֶךְ שִׁנְצִיטוּיָנוּ בְּפֶטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר יח, יז) 'אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר פֶּגֶשׁ אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קָדְשׁ הֵם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בֵּינָן שֶׁבְּכוֹר בְּהֶמָּה מִהוֹרָה רָאוּי לְהִקְרֵבָה לְמִזְבֵּחַ לְקַרְבָּן אִשָּׁה לָהּ, הֵנָּה בְּכָלֵל כָּל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שִׁנְצִיטוּיָנוּ שֶׁלֹּא לְפָדוֹתָם, וְאִינוּ יוֹצֵא לִידֵי חֲלִין לְעוֹלָם בֵּינָן שֶׁחֲלָה עָלָיו קִדְשַׁת הַגּוֹף, וְאִין קִדְשָׁתוּ נִעְתָּקָת מִמֶּנּוּ, וְאִין מוֹעִיל פְּדִיּוֹן רַק לְדַבֵּר שֶׁמַּעֲקָרָא לֹא נִתְקַדֵּשׁ קִדְשָׁת

משנה הלכות

ולאכילה הוא עומד, ומוכרו בין לכהן ובין לישראל וצריך להודיעו שהוא בכור, כדי שינהוג בו קדושת בכור הלוקח אותו, והזהירו חכמים שלא למכרו באטליז דרך פרהסיא אלא בבית^א, ויש אומרים דמדאורייתא אסור למכרו בפרהסיא^ב.

קדושת בכור. והבכור קדוש בין בארץ ובין בחוץ לארץ^ג. והכל חייבים במצוה זו כהנים לויים וישראלים. ואף על פי שנפטרו כהנים ולויים מבכור אדם ופטר חמור, חייבים בבכור בהמה טהורה^ד. ומצוה

שנצג) גדרי האיסור. הפודה בכור בהמה טהורה בין בכור תם בין בכור בעל מום עובר בלאו ואינו פדוי, וכמו שאין הבעלים יכולים לפדותו שיצא לחולין, כך הכהן אינו יכול למכרו או לפדותו בעודו תם כיון שהוא עומד לקרבן, אין לכהן זכות בו אלא להקריבו^ה.

מכירת בכור. בכור בעל מום מותר למכרו אפילו בזמן הבית דכחולין הוא^ו, ובזמן הזה שאין לנו בית המקדש בעוונותינו הרבים אפילו הוא תמים מותר למכרו, הואיל

שנצג) א. רמב"ם הל' בכורות פ"א ה"ז. **ב.** שם ה"ח. **ג.** רמב"ם שם. יו"ד סי' ש"ו ס"ו. **ד.** עיין תוס' בכורות לא. ד"ה חוץ. **ה.** רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"א. **ו.** רמב"ם שם ה"ז.

עולם או בהקדש בטעות, והזהיר לנו בזה אף שהיה בכלל כל קדשים שלא יעלה על דעתנו כמו שנצטוינו לפדות פטר חמור הכי נמי בכור בהמה טהורה בבהמה אחרת על כל פנים, ונקריב אותה ולא יהיה המזבח חסר, כי אין קדשת פטר חמור דומה לקדשת בהמה טהורה שלא נתקדש רק לדמיו (עיין חינוך). ורמז גדול יש שאי אפשר לשנות ולפטר את קדשת בני בכורי ישראל שנתקדשו קדשת הגוף ואין קדשתם נעתקת לעולם, ואין יוצר כל יתפרד מחליפם באמה אחרת לעולם, ואם ראית פודים פטר חמור הוא לזכרון שפדה השם במצרים, אבל לא יפטר החל את הקדש (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלא).

תמורה ה: כא. רמב"ם הל' בכורות פ"א, ספר המצוות לא תעשה ק"ח, סמ"ג לאוין שמ"ג, יורה דעה שכ"א.

משנה הלכות

מסתבר כי העובר ממילא אינו שלו אלא של הקדש, ומכל מקום עובר, אם כן מאי שנא הוא ומאי שנא אחר. ונוהג לענין מכירה בזמן הבית בכל מקום, ולענין פדיון בכל זמן בזכרים ונקבות בבכור תם, ובעל מום מותר הכהן למכור אף בזמן הבית^א, והעובר ומכר עבר בלאו ואינו לוקה, כיון דלא אהני מעשיו ולא הוה מעשה, ולרבא דסבירא ליה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמירא דרחמנא^ב הכי נמי לוקה^ג.

להקדיש הבכור בפה שנאמר (דברים טו, יט) 'תקדיש לה' אלקיך', ואומר הרי קדוש לה', ואם לא הקדישו ממילא קדוש דהרחם קדשו^ה.

נתינתו לכהן. ונותנין אותו לכהן ולא לכהנת^ט. ישראל שיש לו בכור חייב לטפל בו עד שיגדיל קצת, בדקה שלשים יום ובגסה חמישים יום^י.

כללים. וכתב המנחת חינוך דלאו זה עובר אפילו בבכור חבירו, ובאמת הכי

ז. ע"ע רבינו בחיי שמוות יג, ב. ח. שם ה"ד. יו"ד שם ס"א. ט. יו"ד שם בהגה. י. רמב"ם שם הי"ד. יו"ד שם ס"ב. יא. רמב"ם שם הי"ח. יב. עיין תמורה ד: יג. מנחת חינוך.

מצוה שצד

להיות הלויים עובדים בבית המקדש (מצות עשה קנ"ז)

צוה הקדוש ברוך הוא להיות הלויים עובדים במקדש, להיותם שוערים ומשוררים קבועים בבית המקדש, שנאמר (במדבר יח, כג) 'ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מועד'.

משרשי המצוה. פי מכבוד המלך שיהיו אנשים קבועים ידועים ונכבדים להיות עובדים בשרות המלך ומשרתים לפניו, ויהיו מוכנים בכל עת ובכל שעה לכל שרות הצריך לצרכו או לצרכי ביתו, ושהיה אותם המשרתים יראו בטר כלי ביתו והנהגתו הכל על מכונו לא יפקד מהם דבר, ולהיותם פותחים ונועלים דלתות ארמנותיו כפי הצריך.

משנה הלבות

המנגנין בפה, ואחרים עומדין שם ומנגנין בכלי שיר מהם לויים מהם ישראלים מיוחסים המשיאין לכהונה, ואין אלו המשוררים בכלי עולין למנין י"ב.¹ ומנגנין בנבלים וחלילים וכינורות וחצוצרות וצלצל, אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה, אין פוחתין משני חלילים ומוסיפים עד שנים עשר, אין פוחתין משתי חצוצרות ומוסיפין עד עשרים ומאה, אין פוחתין מתשעה כינורות ומוסיפין עד עולם, והצלצל אחד בלבד ולא יותר.²

זמני שירה. ושנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח, בשחיטת פסח ראשון, ופסח שני, ביום טוב ראשון של פסח, ביום ראשון של עצרת, ובשמונה ימי החג, וחליל זה דוחה שבת.³

שצד) עבודת הלויים. מצוה עשה להיות הלויים הזכרים מתעסקים בעבודת בית המקדש,⁴ ואין נכנס לעבודה עד לאחר שילמוד סדר העבודה חמש שנים.⁵ וזה עבודתם שומרים ושוערים לפתוח שערי המקדש ולסגרם, ולשורר בכל יום על הקרבן.⁶ ולוי שהיה אונן מותר לעבוד ולשורר.⁷

שירת הלויים. והשיר שהלויים היו אומרים היה על כל עולת ציבור חובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין, עולות נדבה שמקריבין הצבור לקייץ המזבח, וכן נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים עליהם שירה.⁸ ועיקר השירה הוא בפה, ואין פוחתין משנים עשר לויים העומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה ומוסיפין עליהם עד עולם, ואלו הם

שצד) א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"א. **ב.** שם ה"ז. **ג.** שם ה"ב. **ד.** שם ה"ג. **ה.** שם ה"ב. **ו.** שם ה"ג. **ז.** שם ה"ד. **ח.** שם ה"ו.

וְלֹא יִחַסֵּר דְּבַר מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, וּמִלְכוּתָא דְאַרְעָא כְּעֵין מִלְכוּתָא דְרִקְיָעָא,^י וְלִכְּנָן יִמְנֹו אַנְשִׁים יְדוּעִים נִכְבָּדִים לְהִיּוֹת כָּל מְלָאכָת הַהִיכֵל נַעֲשֶׂה עַל יָדָם (עיין חינוך). וְנִבְחַר לָזֶה שְׁבָטוֹ שֶׁל לֵוִי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לְיִצְיָרָה. וּלְפִי שְׂאִינוֹ מִן הַכְּבוֹד לַמֶּלֶךְ לְשָׁנוֹת מִשְׁמָשׁוֹ יוֹם יוֹם וַיְהִי הַכָּל מִשְׁתַּמְשִׁין בְּכֶתֶר שְׂרוֹת הַמֶּלֶךְ, גַּם כִּי אֵינוֹ דוֹמָה שְׂרוֹת וְנִאֲמָנוֹת אָדָם קְבוּעַ מְקַבֵּל פָּרֶם הַמֶּלֶךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמְפִיר בְּעִבּוּדָתוֹ בְּעָלֵי נְסִינָה דוֹר אַחֵר דוֹר מִמֶּשֶׁרֶת בֶּן יוֹמוֹ לֹא נִסָּה בְּמְלָאכָה זֹו לְעוֹלָם, וְלִכְּנָן לֹא יִכְנָס זֶר בִּיְנֵיהֶם לְעוֹלָם.

מידות פרק א, סוכה נא. בכורות פ': ערכין יא. יג: רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג, ספר המצוות מצוות עשה כ"ג, סמ"ג עשין קס"ט.

מצוה שצה

מצוות מעשר (מצוות עשה קנ"ח)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל לָתֵת לַלְוִיִּם חֵלֶק אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל מָה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּכָל שָׁנָה וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר, שְׁנֵאֲמַר (במדבר יח, כד) 'כִּי אֵת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לָהּ תְּרוּמָה נִתְּנִי לַלְוִיִּם'.

משנה הלכות

שהלויים^י. ואין אומרים שיר בלילה^ז, תמיד של בין הערבים אין השיר מעכב בו^ח.

כללים. ונוהג בזמן הבית בלויים זכרים משעה שיגדילו ויעשו אנשים,

וילמדו חמש שנים סדר עבודה, ולא בנקבות. ולוי שלא רצה בעבודתו ביטל עשה, ואשר יחפץ מן הלויים בעבודת בוראו החיים והשלום והברכה והכבוד יהיה איתו.

שצה) גדרי המצוה. אדם מישראל שיש לו גורן תבואה שנגמרה לאכילה,

דיני המשוררים. הלוי אינו נפסל בשנים ולא במומים לעולם, אלא בקול שאם יתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לשיר, אבל יהיה מן השוערים^ט.

סדר השיר. וסדר השיר שהלויים היו אומרים ביום הראשון 'לה' הארץ ומלואה', בשני היו אומרים 'גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלקינו הר קדשו', בשלישי היו אומרים 'אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט' וגו', כמבואר בבביתא דהשיר

ט. ברכות נח. י. עיין חינוך. יא. שם ה"ח. יב. שם הל' תמידין פ"ו ה"ט. יג. עיין מנחת חינוך ע"פ ערכין יא. יד. עיין מגן אברהם או"ח סי' קל"ב ס"ק ד. וטור ובית יוסף שם סי' קל"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵאַחַר שֶׁבָּחַר ה'שֵׁם יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁבֶט לְוִי מִתּוֹךְ אָחָיו לְעִבּוֹדָתוֹ, הָיָה מִחֲסֵדוֹ עֲלֵיהֶם לָתֵת לָהֶם מִחִיָּתָם דְּרֹךְ כְּבוֹד, כִּי כֵן רָאוּי לְמִשְׁרָתִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לִינֵעַ אַחֵר שׁוֹם דְּכָר זוּלָת בְּעִבּוֹדַת הַמֶּלֶךְ הַיְקָרָה, וְאִם יִחְסֹר לָהֶם מִזֶּזֶן לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשָׁם וְנַפְשׁ בֵּיתָם לֹא

משנה הלכות

ובתוספות שם (ד"ה מה תרומה) הקשו דאם כן כהן יהא מותר בטבל, אמנם לפי מה שכתבנו דאין לו לכהן אלא משעת הרמה ואילך, אם כן קודם הרמה גם לכהן לא הותרה וחייב עליה. ובחידושי הארכת".

פּרטי דינים. מעשרין ממקום זה על מקום

אחר אבל לא מין על שאינו מינו, ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על החיוב, לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, ואם עישר אינו מעושר, ומעשרין שלא מן המוקף^ט. כל הפטור מן התרומה פטור מן המעשר וכל שאמרו בתרומה אין תורמין ואם תרמו תרומתו תרומה כך במעשר^י. אכל טבל אי יש תקנה לאחר שאכל לתקן האיסור, עיין בתוס' יו"ט בגיטין (פ"ג מ"ח) ובשו"ת בית שערם ביורה דעה (סי' תי"ב) ובהגהות משנת העמרמי שם בסופו^א.

החייב מן התורה. ואינו חייב מן התורה

אלא מחמשת מיני דגן, ותירוש, ויצהר, ושאר פירות וירקות הכל מדרבנן^ב,

לאחר שהפריש ממנה תרומה גדולה חייב להפריש אחד מעשרה ממה שנשאר והיא נקראת מעשר ראשון, ונותנו ללוי בין זכר ובין נקבה^ג, ואסור להקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה^ד. והרמב"ן ז"ל מונה מצוה זו לשתיים. א' מצות הפרשת מעשר, ב' מצות נתינתו ללוי^ה.

החיוב על כהנים ולוויים. כהן ולוי גם כן

מפרישין מעשר ראשון והם לעצמן, וכן בכל מתנות כהונה שחייבין בהן מפרישין והן לעצמן^ו. ואין מוציאין מכהן לכהן, ועזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים מן הגולה^ז. ואין ללויים או לכהנים אלא משעה שירימו, שנאמר 'אשר ירימו לה' אין לך אלא משעת הרמה ואילך^ח, וטובת הנאה לבעלים^ט.

מהות איסור טבל. ובגמרא (יבמות פו.)

פירש רש"י (ד"ה מה תרומה טובלת) דאיסור טבל משום דפתוך ביה תרומה,

שצה) א. רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"א. יו"ד סי' של"א ס"ו. **ב.** רמב"ם הל' תרומות פ"ג הכ"ג. יו"ד שם סכ"ז. **ג.** ספר המצות שורש י"ב. ועיין מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם הל' מעשר שם ה"ג. יו"ד שם סס"ח. **ה.** רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם סס"ט. **ו.** רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"ע. **ז.** עיין רמב"ם הל' תרומות פ"ד ה"ד. יו"ד שם ס"ל. **ח.** עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ר"ה, וח"ד סי' קמ"ג, ובמה"ת ח"ג סי' קצ"ט, ועיין במשנה הלכות קידושין סי' ס"ו. **ט.** רמב"ם הל' מעשר שם ה"ו. והל' מעשר שני פי"א ה"ט"ו. יו"ד שם סע"א. ר"ה יג. **י.** רמב"ם הל' מעשר שם ה"ז. יו"ד שם סע"ב. **יא.** ועיין שו"ת משנה הלכות ח"א סי' ד. **יב.** תוס' ר"ה יב. ד"ה תנא, ובבכורות נד. ד"ה ושני, ובב"מ פח. ד"ה הכא, ראב"ד הל' תרומות פ"ג ה"ט"ז, והל' מעשר שם ה"ט, ט"ז יו"ד שם ס"ק ה.

וּיִכְלוּ לָקִים עֲבוֹדָתָם בְּשִׁלְמוֹת. וְאִם שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁבָטִים וּלְפִי חֲלָקָה שְׁוֶה הָיָה רְאוּי שִׁיקְבְּלוּ חֶלֶק אֶחָד מִשְׁנַיִם עָשָׂר, אוֹלָם גַּם זֶה יִתְרוֹן לָהֶם לְכַבּוֹדָם, כִּי מֵהַיּוֹתָם מִבֵּית הַמֶּלֶךְ רְאוּי שֶׁתִּהְיֶה חֲלָקָם יִתְּרָה עַל כָּלָם, וְיָבֵא לָהֶם חֶלֶק עֲשִׂירִי נָקִי מִכָּל הוֹצָאוֹת הַקֶּרֶקַע, וְהַמְחִיָּה מִשְׁרָתִי אֵל בְּמָמוֹנוֹ בְּרִכַּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ תְּנוּחָה עָלָיו בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (אבות פ"ג מ"ג) 'מַעֲשֵׂרוֹת סִיג לְעָשָׂר, וְ'עָשָׂר' בְּשָׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׂר'.^{יג} גַּם אָמְרוּ שֶׁאִסּוּר לְנַסּוֹת ה' בְּעֶסֶק הַמִּצְוֹת זוֹלָת בְּמִצְוָה זֹאת שֶׁמֶתָּר לְנַסּוֹת אִם יִבְרָכֶהוּ ה' בְּעִשְׂוֹתָהּ אוֹתָהּ, וּמִפְּרִשׁ עַל יְדֵי הַנְּבִיא (מלאכי ג, י) 'הִבִּיאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר וְגו' וּבְחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת אָמַר ה' צְבָאוֹת' (חגיגה).

מס' מעשרות, רמב"ם הל' מעשר פ"א, ספר המצוות מצות עשה קכ"ז, סמ"ג עשין קכ"ה, יורה דעה סי' שצ"א.

משנה הלכות

תרומות ומעשרות.^{יג} ונהגו היום בארץ ישראל לקנות את המעשר מידי הלוי בסכום קטן כגון נותן ללוי קודם הבציר איזה סכום כסף להלוואה ומתנה עמו שבכל הבציר יקנה ממנו המעשר שיעשרו וינכה מהלוואה עד תום כל ההלוואה, ואם הוא לוי הרגיל לתת לו אינו צריך לזכות לו, ואם לאו יזכה לו המעשר והרי הוא שלו בקנין הלוואה. ונוהג בזכרים ונקבות בארץ ישראל, ובזמן הזה מחלוקת גדולה בין הפוסקים בענין תרומות ומעשרות עד שיבוא מורה צדק ויאמר אי דאורייתא או דרבנן.

ולרמב"ם^{יד} כולם מן התורה חוץ מירקות^{טו}. ואינו חייב עד שיגיע לעונת המעשרות, וכל אחד יש לו עונה שלו לענין מעשר^{טז}. הלוקח תבואה פטור ממעשר מהתורה וחייב מדרבנן^{יז}. ויש עוד דינים בלוקח מישראל או מעכו"ם, ונפקא מינה ביד מי היה המירוח^{יח}.

כללים. ונוהגים בזמן הזה להכשיר הפירות במים שיטמאו בעודם בטבלם קודם ההפרשה, ולכתחילה אפילו קודם המירוח^{יט}, ומברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להפריש מעשר, ואם מפריש גם תרומה ביחד מברך

יג. תענית ט. ועיין שבת קיט. יד. הל' מעשר שם ה"ט. טו. ועיין משנה למלך הל' תרומות פ"ב ה"א. טז. רמב"ם הל' מעשר פ"ב ה"ג-ה. יז. הל' מעשר פ"ב ה"ג. יח. עיין רמב"ם הל' תרומה פ"א ה"י והי"ח. י"ד שם ס"ה וסי"א. ועיין מנחת חינוך. יט. י"ד שם סי"ט בהג"ה. ועיין ש"ך ס"ק ל"ה. כ. רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ט. ז. י"ד שם סע"ח.

מצוה שצו

להפריש מעשר מן המעשר (מצות עשה קנ"ט)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהַלְוִים יִפְרִישׁוּ מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר הַנָּתֵן לָהֶם וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שְׁנֵאֱמַר (במדבר יח, כו) 'וְאֵל הַלְוִים תִּדְבֹּר לֵאמֹר אֱלֹהִים כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנַחֲלַתְכֶם, וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדִי שֶׁיִּדְעוּ וַיִּתְּבוּנוּ הַלְוִים שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהֵם יִקְרִים וְנִכְבָּדִים נִכְבָּדִים מַעֲדַת יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְּבַרְךָ שְׁמוֹ תָּמִיד, מִכָּל מָקוֹם יִשָּׁנֻם עוֹד נִכְבָּדִים עֲלֵיהֶם וְהֵם הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם הַמְּשֻׁרְתִּים הַגְּדוּלִּים וְהַלְוִים טַפְלִים לָהֶם וַיִּלְווּ עֲלֵיהֶם, הַשּׁוֹעֲרִים מִבְּחוּץ וְהֵם מִכְּפָנִים בְּהִיכַל הַמֶּלֶךְ, נִמְצָא שֶׁהַלְוִים לִגְבִי כֹהֲנִים כִּי־יִשְׂרָאֵלִים לִגְבִי הַלְוִים, וְגִבּוֹהַּ

משנה הלבות

להפקיע תרומה גדולה קונסים אותו לדוש ולזרות וליתן תרומת מעשר מן הדגן.³

השיעור שחייב לטפל בה. תרומת מעשר שלא היה בה אחד משמונה בשמינית אינו מטפל בה להוליכה לכהן אלא משליכה לאור ושורפה, ובין ושמן אפילו כל שהיא מוליכה לכהן, היתה טמאה או של דמאי אם אין בה כשיעור שורפה.⁷

פרטי דינים. ותורמין שלא מן המוקף, ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף.⁸ עושה אדם שליח להפריש תרומות ומעשרות.⁹ חרש שוטה וקטן שתרמו, והתורם

שצו) גדרי המצוה. קיום המצוה. כל לוי שקיבל מעשר מישראל מצות עשה עליו להפריש מעשר מן המעשר הזה ויתנו לכהן, ויש לו רשות לישראל להפריש תרומת מעשר עד שלא נתן המעשר ללוי ויתן המעשר ללוי ותרומת מעשר לכהן.⁴

הפרשה בשיבולים. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשיבולים ונתן ללוי אין הלוי חייב להפריש תרומה גדולה, ואם הפריש מעשר מדגן קודם שיפריש תרומה גדולה חייב הלוי להפריש תרומה גדולה לכהן.⁵ בן לוי שלקח מעשר בשיבולים וגרם

שצו) א. רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"ב. יו"ד סי' של"א ס"כ. ב. רמב"ם שם ה"ג. ג. שם ה"ד. ד. שם הט"ז. ה. שם ה"כ. יו"ד שם סכ"ד בהגה. ו. רמב"ם שם פ"ד ה"א. יו"ד שם סכ"ט.

מֵעַל לְכֶלֶם שׁוֹמֵר הַכֹּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְלִכְּנֵן יִפְרִישׁוּ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר בְּעֵין שְׁלֶקְחוֹ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַחֵר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְט עֲצֻמוֹ אֶחָד לְרֹאשׁ וְקָצִין הוּא וְזָרְעוֹ אַחֲרָיו קָדֵשׁ וּמִקְדָּשׁ לַעֲמֹד וּלְשָׁרֵת בְּפָנִים לִפְנֵי ה' תָּמִיד, וְשָׂאֵר כָּל הַשִּׁבְט נָתַן לְסִיעוֹ בְּעִבּוּדָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם, א-ב) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן אַתָּה וּבְנֶיךָ אַתָּה תִשָּׂאוּ אֶת עֹזן הַמִּקְדָּשׁ וְגו'. וְגַם אַחֲיָה מִטָּה לִּי שִׁבְט אֲבִיךָ הַקָּרִב אַתָּה וְיָלוּוּ עֲלֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ'. וְנָתַן הַלְוִיִּם מִשְׁרָתִים לְאַהֲרֹן וּבְנָיו בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, וְעַל כֵּן בַּהֲיוֹת הַכֹּהֲנִים עָקָר בְּעִבּוּדַת אֱלֹקֵינוּ זָכוּ בְּתֵרוֹמַת מַעֲשֵׂר וּבַעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת בְּהֶגְהָ (חינוך).

גיטין 5: רמב"ם הל' תרומות פ"ג, ספר המצוות מצות עשה קנ"ט, סמ"ג עשין קל"ד.

משנה הלכות

מעשר בזמן הזה נותנים לכהנים, דבר הראוי להדלקה מדליקין אותו ונהנין בהדלקתו, ודבר הראוי לבהמה נותנין לבהמה, ומותר להדליק ממנו במבואות האפילות ברשות כהן, ולצרכי רבים, והיינו בטמאה, אבל אם הפריש בטהורה הרי אסור להאכילה לבהמה ואסור לאבדה ולהפסידה^ז, והעלו חכמי ארץ ישראל כמה עצות לאחינו בני ישראל כיצד ינהגו בזמן הזה בארץ ישראל, או שיטמאו הטבל קודם הפרשה או שאר עצות בכל הפירות שמפרישין מהן תרומת מעשר. ונוהג בזמן שישראל על אדמתן מדאורייתא, ובזמן הזה נחלקו הפוסקים אי דאורייתא או דרבנן עד שיבוא מורה צדק.

שאינו שלו, ועכו"ם אין תרומתן תרומה^ה. חרש המדבר ואינו שומע, ואילם השומע ואינו מדבר, וערום שאינו יכול לברך, והסומא, והשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט לכתחילה לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומה^ו. ותרומה ניטלת במחשבה^ט. נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד שני^י. וכשמפריש תרומת מעשר צריך לדקדק בשיעור במידה ובמשקל^כ. מפרישין מן המובחר שבפירות, ואם תרם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, ואסור לעשות כן^כ. התורם משלו על של אחרים הרי זה תרומה וטובת הנאה שלו^כ.

כללים. ונוהג בזמן שהתרומה נוהג. ותרומת

ז. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ל. ח. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ב. ט. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סמ"ו.
י. עיין רמב"ם הל' מעשרות פ"ט ה"ח-ט. יא. רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"י-יא. יו"ד שם סכ"ד. יב. רמב"ם שם פ"ה ה"א וה"ג. יו"ד שם סנ"ב וסנ"ג. יג. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. יו"ד שם ס"ל. יד. עיין רמ"א ביו"ד שם סי"ט.

פְּרִשְׁת חֻקַּת יֵשׁ בָּהּ ג' מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוַת שִׁצּוֹ

לְשֹׂרֵף פְּרָה אֲדָמָה (מצות עשה ק"ס)

צִוְּהָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׂרֵף פְּרָה אֲדָמָה שֶׁיְהִיָּה אֶפְרָה מוֹכֵן וּמְזֻמֵּן לְמִי שִׁיִּצְטַרֵּךְ לְפָתוֹר מִטְּמֵאֹת מֵת שְׁנֵאֶמֶר (במדבר יט, ב) 'זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיָה פְּרָה אֲדָמָה' וְגו'.

טַעַם הַמִּצְוָה. טַעַם מִצְוָה זוֹ לֹא נִתְגַּלָּה זולָתִי לְאֶדוֹן הַנְּבִיאִים כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במ"ד יט, ו) 'אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשֶּׁה לָּךְ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פְּרָה וְלֹא לְאַחֵרִים'. וְגַם הַחֶכֶם מְכַל הָאָדָם שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שֶׁהִשְׁיֵג בְּרַב חֻכָּמָתוֹ כָּל טַעְמֵי הַתּוֹרָה לֹא הִשְׁיֵג טַעְמָהּ, וְאָמַר (קהלת ז, כג) 'אֲמַרְתִּי אֶחֱכֶמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנּוּ'. וְכָתַב הַרִיקָאֲנָטִי (פר' חוקת ד"ה זאת חוקת)

משנה הלכות

דהוא פסול משום מחוסר זמן, ועיין ספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן רי"ב) טעם מחלקות. היתה זקנה הרבה כשירה, אלא שאין מניחין אותה להזדקן הרבה שמא תפסל^ט. ומום פוסל בה וכן עבודה פוסל בה^י.

שריפתה. ומעלות גדולות היו עושין בשריפתה^א, כהן שוחטה בהר המשחה בין הדיוט ובין כהן גדול^ב, ושחיטה כשרה בזר אלא שנהגו בכהן^ג. שוחט בימין ומקבל דם בשמאל, ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו ז' פעמים כנגד בית קדשי קדשים, ואחר כל הזאה מקנח אצבעו, מצית

שצו) לקיחת הפרה ותמימותה. קיום המצוה. מצות עשה על הציבור לקנות פרה אדומה תמימה מתרומת הלשכה ככל קרבנות הציבור^ד. ויחיד מתנדב פרה ומוסרה לציבור^ה. הפרה מצותה שתהיה תמימה באדמימות, נמצאו בה שתי שערות שחורות או לבנות פסולה^ו. היו בה שתי שערות עיקר מאדים וראשן משחיר גוזז השחור, ואם נשאר באדום כדי לכוף ראשן לעיקרן כשרה^ז, וקודם שגזז פסולה^ח. וקונין אותה כשהיא פרה, היינו מבת ג' שנים ולמעלה, ולא כשהיא עגל, ולדעת הרמב"ם^ט הוא מגזירת הכתוב, והראב"ד סבירא ליה

שצו) א. ע"ע תנחומא חוקת ח. ב. במ"ד יט, ג. תנחומא חוקת ו. ועיין יומא יד. נדה ט. ג. רמב"ם הל' פרה פ"א ה"א, מנחת חינוך. ד. משנה למלך שם. ה. רמב"ם שם ה"ב. ו. שם ה"ג-ד. ז. ועיין מנחת חינוך. ח. שם ה"א. ט. שם. י. שם ה"ז. יא. שם פ"ב ה"א. יב. שם פ"ג ה"א-ב. יג. שם הל' פסולי המוקדשין פ"א ה"ב.

דַּאִין בּוֹנֵת הַמַּאֲמָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה נּוֹדָע מִפְּעַם מִצְוָה זוֹ כָּלֵל, רַק יֵשׁ עֲנִין שֶׁלֹּא נִתְּנָה רַק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אֲבָל יֵשׁ מִה שֶׁנִּתְּנָה, וְרַשִּׁי (במדבר שם) בְּשֵׁם רַבֵּנוּ מֹשֶׁה הַדִּרְשָׁן כָּתַב "וַיִּקְחוּ אֶלֶיךָ מִשְׁלָהֶם בְּשֵׁם שֶׁהֵם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּעוֹן הָעֵגֶל וּפָרְקוּ נְזִמֵּי הַזֹּהֵב כִּךְ יִשְׁתַּתְּפוּ לְכַפֵּרָה וַיִּכְיֹאוּ מִשְׁלָהֶם פָּרָה, מִשָּׁל לָכֵן שִׁפְחָה שֶׁטָּנַף פְּלִטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ אָמַר הֵבֵא הָאֵם וְתִקְנַח צִוִּית בְּנָה, כִּךְ תֵּבֵא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. עוֹד אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא חוקת ה) 'רַבִּי חֲנִין בֶּן פִּזִּי פָּתַח קָרָא בַּפָּרִשֶׁת פָּרָה שִׁישׁ בָּהּ מִשְׁבְּעָה שִׁבְעָה, שִׁבְעָה פְּעָמִים נִזְכְּרָה פָּרָה בַּפָּרִשָּׁה, שִׁבְעָה שִׁרְפוֹת, שִׁבְעָה הַזֹּאוֹת, שִׁבְעָה כְּפוּסִין, שִׁבְעָה טִמְאִין, שִׁבְעָה טְהוֹרִין, שִׁבְעָה בְּהֵימִים, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכָלֵל הָיוּ.

מס' פרה, רמב"ם הל' פרה, ספר המצוות מצות עשה ק"ג, סמ"ג עשין רל"ב.

משנה הלכות

המומין הפוסלים בקדשים פוסלין בפרה^{יט}, נולד בה פסול תפדה^כ. שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן לזה^{כא}, ומביאין ילדים להר הבית שגדלו שם ולא נטמאו מעולם התעסקו בהזאה על הכהן ובמילוי מים להזות, ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על הכהן השורף, אע"פ שהן טהורים ממת, שמא נטמאו בטומאה אחרת^{כב} ותשע פרות נעשו משנצטווה במצוה זו, ראשונה עשה משה רבינו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה מלך המשיח שבמהרה יגלה אכ"ר^{כג}.

האש בפרה ברובה, ונוטל עץ ארז ואזוב וכורכן בשני תולעת ומשליך לתוך בטנה^{כד}. נשרפה חולקין האפר לג' חלקים, אחד למשמרות הכהונה שיקדישו ממנה, אחד לטהר ישראל, ואחד למשמרת^{כה}. וטבול יום כשר לעשותה^{כו}, וכל העוסקין בפרה משחיתתה עד שתעשה אפר מטמאין בגדים וטעונין טבילה והערב שמש מדין תורה^{כז}. ועשייתה ביום^{כח}. ובמנחת חינוך נסתפק (במצוה ער"ה) אי כהן בעל מום כשר לשרוף הפרה, ובמחילת כבוד תורתו אישתימטיתה תוספות בזבחים (טז: ד"ה שם טומאה יז: ד"ה אונן) עיין שם ובחידושי הארכת. וכל

יז. שם הל' פרה שם ה"ב. טז. שם ה"ד. טז. שם פ"א ה"ג. יז. שם פ"ה ה"א. יח. שם פ"ד ה"ז. יט. שם פ"א ה"ז. כ. שם ה"ח. כא. שם פ"ב ה"ב. כב. שם ה"ז. כג. שם פ"ג ה"ד.

מצוה שצח

דיני טומאת מת (מצות עשה קס"א)

צִוָּה הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן וּלְהִתְנַהֵּג בְּכָל דִּינֵי טֹמְאָת מֵת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר יט, יד) 'זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֶהָל כָּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטְמָא'.

בְּשִׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁנוּף יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ יוֹתֵר מִכָּל הָעַמִּים עַל יְדֵי נִשְׁמָתוֹ, וּקְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל עָלָיו, וְלִכֵּן מִתְאַוִּים כַּחוֹת הַטְּמֵאָה לְשֵׁרוֹת בּוֹ. וְהַמּוֹפֵת לָזֶה כִּי גּוֹף עֲבוֹ"ם שָׂאִין לוֹ נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל טֹמְאָתוֹ קְלוּשָׁה, וְאִינוֹ מְטַמֵּא בְּחַיִּים מִן הַתּוֹרָה כָּלָל, וְגַם לְאַחֵר מִיָּתָה אִינוֹ מְטַמֵּא בְּאֶהָל אֲלָא בְּמִנְעַ וּבְמִשְׁא, וְאִין שׁוֹם בַּעַל חַי מְקַבֵּל טֹמְאָה וְאֶפְלוֹ אֲדָם חוּץ

משנה הלכות

הוא ראשון וטמא עד הערב, כלים שנגעו באדם שנגע במת הנוגע בכלים כאלו נגע באדם עצמו".

דיני המת. כל שבמת טמא חוץ מהשיער והשיניים והציפרניים בזמן שאינם מחוברים לו, משקה היוצא מן המת טהור חוץ מדמיו. פחות מכזית בשר ועצם פחות מכשעורה טהור. עור המת שעובדה טהורה מדאורייתא וטמאה מדברי סופרים, ומטמא גם במשא. מת עכו"ם מטמא במגע ובמשא, ובאוהל מחלוקת אי עכו"ם מטמא.

מיני טומאה שבמת. טומאת אוהל, הבא לאוהל שהמת בו, או הבא מקצתו

שצח) טומאת אדם וכלים במת. המת הוא אבי אבות הטומאה^א. וכל כלי מתכת הנוגעת בו נעשה כמוהו^ב, אדם הנוגע במת או בכלים שנגעו במת, נעשה אב הטומאה וטמא שבעה, וצריך הזאה שלישי ושביעי, והמת מטמא באוהל או אם הוא מאהיל עליו^ג. ושאל רבינו חיים הכהן לרבינו תם כיון דליכא בית אשר אין שם מסמרים ואין בית אשר אין שם מת, אם כן איזה בית אשר תבנו לי כיון שחרב הרי הוא כחלל ומטמא באוהל^ד, ובסמ"ג (מצוה רל"א) תירץ שכתב לו רבינו תם בכתב דוקא לענין תרומה וקדשים אבל אין הנזיר מגלח אלא על המת בלבד, עיין שם. הנוגע באדם שנגע במת הרי

שצח) א. סמ"ג עשין רל"א, ועיין רש"י עירובין קד: ד"ה לא. **ב.** ר"ש אהלות פ"א מ"ב, ועיין רמב"ם פ"ה ה"ג. **ג.** רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה ה"ב-ג. ד. וסמ"ג שם. **ד.** עיין תוספות נזיר נד: ד"ה ת"ש. **ה.** רמב"ם שם ה"ב-ג. **ו.** שם פ"ג ה"ג. **ז.** שם הט"ו. **ח.** שם ה"א. **ט.** שם פ"א ה"ב. **י.** רמב"ם שם פ"א ה"ג. ועיין בכסף משנה שם. יו"ד סי' שע"ב ס"ב. ועיין יבמות סא. ותוס' שם ד"ה ממגע. ובמנחת חינוך מצוה רס"ג.

מִגּוּף יִשְׂרָאֵל בֶּן קִימָא, וְהִבְהֵמָה טְמֵאָתָהּ יוֹתֵר קְלוּשָׁהּ שְׂאִינָהּ מִטְמֵאָה רַק
טְמֵאָת עֶרֶב לְאַחַר מִיתָהּ, וּבִהְפָּרֵד יִשְׂרָאֵל הוֹדוּ וְהִדְרוּ, וְהִינוּ צוּרַת הַשֶּׁכֶּל
שֶׁהִיא הַנִּשְׁמָה, וְנִשְׁאָר הַגּוּף, בְּרָאוֹת כַּחוֹת הַטְּמֵאָה הַגּוּף פָּנוּי מֵרוּחַ הַקֹּדֶשׁ
בָּאִים לְשֵׁרוֹת בּוֹ כִּי הֵם תְּאֵבִים לְהַשְׁלֵמַת יִצִּירָתָם, שֶׁקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם
וְנִשְׁאָרוֹ חֲסֵרִים, וְלִהְיוֹת 'כָּל אֲשֶׁר בָּאֵהָל יִטְמָא' שֶׁמִּמְלָאִים כָּל הָאֵהָל
טְמֵאָה, וּמִטַּעַם זֶה צָרִיךְ שְׂמִירָה גּוּף הָאָדָם 'כִּי יָמוּת בָּאֵהָל', וְעֵינֵי לְעֵיל
מִצְוָה רס"ג (עיין רקאנאטי במדבר יט, ד. טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קנה. מצורת דוד
(רדב"ז) מצוה תלו) א".

מס' אהלֹת, רמב"ם הל' טומאת מת, ספר המצוות מצות עשה ק"ז, סמ"ג עשין רל"א.

משנה הלכות

שבים טהור^{יז}. כלי אבנים וכלי גללים וכלי
אדמה, וכלי עץ העשויות לנחת, והבאים
במידה יותר ממ' סאה, אין מקבלין טומאה^{יח}.

חיבורין וכללים. מדברי סופרים הנוגע במת
ונגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר
במת שניהם טמאין טומאת שבעה וכאילו
נגע זה השני במת עצמו לענין תרומה
וקדשים, ולענין פסח ונזיר אינו טמא אלא
טומאת ערב, כדן תורה^{יט}. ודיני טומאה רבים
הם (ועיין מצוה שע"ו ורס"ג) ונוהג בזכרים
ונקבות בכל מקום ובכל זמן, ואנו בעוונותינו
הרבים היום כולנו טמאי מתים מפני שאין
לנו אפר פרה, השם יערה עלינו רוח טהרה
ויטהרנו עד עולם.

ואפילו הכניס ידו או רגלו או ראשי
אצבעותיו או חוטמו לאוהל המת נטמא
כולו^כ. מת אינו מטמא משכב ומושב ומדף,
ולפיכך מת שיש לו על גביו עשרה בגדים
ומתחתיו עשרה בגדים לא נטמאו אלא
הראשון שנגע בו, והשני שנגע בראשון
טומאת ז', והשלישי טומאת ערב, והשאר
טהורין, אלא אם כן היתה שם טומאה רצוצה
או אוהל^{כא}. קבר סתום מטמא כל סביביו, קבר
פתוח אינו מטמא מצדדין^{כב}.

איזה כלים מקבליים טומאה. כלי חרס
מטמא באויר מתוכו ולא במגע, היתה
צמיד פתיל עליו מצלת מן הטומאה^{כג}, כלים
שנעשו מעצמות דג ועורו טהורים דכל מה

יא. ע"ע אור החיים במדבר יט, ב. יב. רמב"ם שם הי"א. יג. שם פ"ה הי"ד. יד. עיין רמב"ם שם פ"ו ה"ח. יו"ד
סי' שע"ב ס"ב. ועיין יבמות סא. ותוס' שם ד"ה ממגע. ומנחת חינוך מצוה רס"ג. טו. רמב"ם שם ה"ג. טז. שם
ה"א. יז. שם ה"ב. יח. שם פ"ה ה"ב.

מצוה שצמ

מי נדה (מצות עשה קס"ב)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת מִי נִדָּה שֶׁל פָּרָה מַעְלִין אֶת הָאָדָם מִן הַטְּמֵאָה וּמִטְּמֵאִין אֶת הַטְּהוֹר, שְׁנֵאֲמַר (במדבר יט, יט כא) 'וְהָיָה הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא וְגו' וּמִזֶּה מִי הַנִּדָּה יִכָּבֵד בְּגִדָיו'.

בְּשֵׁרֵשׁ הַמִּצְוָה. כְּבָר הַקֹּדֶמְנוּ בְּמִצְוָה שֶׁצִּוּ שָׂאִין טַעַם לְפָרָה וְדִינָיָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמָזוֹ שֶׁהַפָּרָה רָמְזוֹ לְהַחֲמֵר וְהַעוֹסְקִים בָּהּ מִמַּאִים, הוֹרָה שֶׁהַנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַחֲמֵר יִטְמָא, כִּי הַחֲמֵר מִטְמָא כֹּחַ הַשְׂכָּלִי לְפִי רֵעַ מִזְנוֹ, וְאַפְרָה מִטְהוֹר הַטְּמֵאִים, הוֹרָה שֶׁהַמְכַנִּיעַ הַחֲמֵר וְשׁוֹרְפוֹ יִשְׁאַר מְהוֹר וְנִקְיִי (נחל קדומים (חיד"א) פר' חוקת ד"ה זאת חוקת, בשם הקדוש ר"ש אסתרוב). וְקִיּוּמָא לָן שְׂכָל

משנה הלכות

המים, והוא נקרא מי נידה, נתן האפר תחילה ואח"כ המים חיים פסול¹. ומניחם אצלו ימים ושנים ומזה מהן כל זמן שצריך עד שיתמו². ומערה מכלי לכלי בין קודם קידוש ובין לאחר קידוש³. ואסור ליטול שכר על הקידוש או להזות, ואם נטל מימיו מי מערה, ומותר ליטול שכר על המילוי של מים⁴. כל השרצים ששתו ממי חטאת לא פסלוהו חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקקת⁵, ובפרה (פ"ט מ"ג) רבן גמליאל אומר אף הנחש⁶, ועיין רש"י בחולין (ט: ד"ה אם יכולה חולדה לשתות) שפי' 'וכשמקיאות פוסלות את הראשונות דמי חטאת נפסלו במלאכה', ובתוספות שם תמהו עליו. ועיין רש"י ורא"ש בפרה (שם), ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' רכ"ג) הארכתני בזה

שצט) מילוי המים. קיום המצוה, אדם טהור בר דעת ממלא מים מן המעין לשם מי חטאת⁷, וצריך להיות מי מעיינות הנובעים או נהרות הזוחלין שיודע ברור שלא נתערבו בהם רוב נוטפים⁸, וים הגדול אינו כשר⁹, וכן מים מלוחים ופושרים והמעורבים בטיט פסולים¹⁰. וצריך להיות בכלי דוקא, וכל הכלים כשרים ואפילו אינם מקבלים טומאה¹¹, ואסור לעשות מלאכה אחרת בשעת מילוי¹², ולאו דוקא מלאכה אלא אפילו דיבור והוראה אסור משום היסח הדעת¹³.

קידוש מי חטאת. נותן אפר הפרה על פני המים, ונותן כל כך כדי שיראה על פני המים, והוא הנקרא קידוש ונתקדשו

שצט) א. רמב"ם הל' פרה פ"ו ה"א-ב. **ב.** שם ה"א. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ד. **ג.** רמב"ם שם ה"י. **ד.** שם ה"ב. **ה.** שם ה"ג. **ו.** שם פ"ז ה"א. ועיין משנה הלכות ח"ג סי' רכ"ג. **ז.** רמב"ם שם פ"ח ה"א. **ח.** שם פ"ט ה"א. **ט.** שם פ"י ה"ב. **י.** שם פ"י ה"א. ועיין שם פ"ז ה"א. **יא.** שם פ"ז ה"ב. **יב.** שם פ"ט ה"ב. **יג.** שם פ"ט ה"ב.

אֶכֶל אֵינוּ מִכָּשֶׁר לְטִמְאָה עַד שֶׁיִּפֹּל עָלָיו מַיִם, וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ מַיִם שֶׁהֵם מְקוֹר הַטְּהָרָה יִסְפְּבוּ הַטִּמְאָה, בְּאוֹר הָעֵנָן שֶׁכֵּךְ הוּא בְּמַבְעֵיּוֹת שֶׁכָּל דָּבָר אֵינוּ מִתְפַּעֵל בִּי אִם מִהֶפְכוֹ וְלֹא מִמָּה שֶׁהוּא מֵינּוּ, בְּדֶרֶךְ שֶׁהֵיכָל הָרַע מִתְנַהֵר יוֹתֵר בְּיִשְׂרָאֵל מִבְּאֻמוֹת וּבְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹתֵר מִכָּלֶם^{יג}, לְפִי שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ לָכֵן רוֹצֶה לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, וְזֶה טַעַם שֶׁסִּמּוּךְ לַעֲלִיַּת הַשַּׁחַר הַחֲשֵׁךְ מִתְגַּבֵּר בִּי כָּל דָּבָר מִתְפַּעֵל מִהֶפְכוֹ וְדוֹקָא, וּלְפִיכֵךְ כִּךְ אֶכֶל וְזֶרַע אֵינוּ מִתְפַּעֵל מִן הַטִּמְאָה עַד שֶׁיָּבֹא עָלָיו מַיִם שֶׁכָּלוּ טְהָרָה, וְאִזּוּ הַטִּמְאָה מִתְנַהֶבֶת לְנִצָּחַ הַטְּהָרָה וְעוֹשֶׂה רִשָּׁם, וְכֵךְ מִי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם שֶׁכָּלֶם טְהָרָה וְיֵשׁ שָׁם אֶפְרָ פָּרָה שֶׁכָּלוּ טִמְאָה וּמַעֲרִכִין יַחַד, לָכֵן אִם מִי נִדָּה זֶרַק עַל אָדָם טִמָּא אִזּוּ אֵין הָאָדָם מִתְפַּעֵל מִן הָאֶפְרָ דְּהוּא מְמִינוּ אֲבָל הוּא מִתְפַּעֵל מִן הַמַּיִם שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ, כִּי הוּא טִמָּא וְהַמַּיִם טְהוֹרִים וְלָכֵן הַמַּיִם פּוֹעֲלִים בּוֹ וּמִנְצָחִים הַטִּמְאָה, אֲבָל אָדָם טְהוֹר הַנוֹשֵׂא מִי הַנִּדָּה אֵינוּ מִתְפַּעֵל מִן הַמַּיִם דְּהֵם מְמִינוּ שֶׁשְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים, אֲבָל הוּא מִתְפַּעֵל מִן הָאֶפְרָ שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ כִּי הוּא טְהוֹר וְהָאֶפְרָ טִמָּא, לָכֵן הָאֶפְרָ פּוֹעֵל בּוֹ לְטִמְאוֹ (כִּי יִקָּר בַּמִּדְבָּר יט, כא).

פרה פ"א, כ"א, רמב"ם הל' פרה פ"א, ספר המצוות מצות עשה ק"ח, סמ"ג עשין רל"ג.

משנה הלכות

את האזוב ומזה עד שיגמרו המים ממנו, היזה על ק' אנשים וכלים יחד כל שעלתה בו משהו מן המים טהור, טבל האזוב ונתכוין להזות על בהמה או דבר שאינו מקבל טומאה יחזור ויטבול ויתכוין להזות על האדם או על דבר המקבל טומאה^{יז}. טבל האזוב בלילה והיזה ביום או להיפוך פסול^{יח}. וכל בני דעת כשרים להזות חוץ מן האשה וטומטום ואנדרוגינוס^{יט}, ונוהג בזמן שישנו אפר פרה בזכרים ונקבות.

בס"ד. הנוגע והנושא מי הנידה שיש בהם שיעור כדי הזאה נטמא^{יז}.

הזאת המים. סדר טהרה, אדם טהור לוקח ג' קלחין אזוב ואוגדן, טובלן במי הנידה, ומתכוין ומזה על האדם או הכלים הטמאים ביום השלישי וביום השביעי, ואין הזאה אלא ביום ומשעלה עמוד השחר כשר, וטובל ומעריב שמשו וטהור בערב^{יט}. ואינו צריך טבילה לקלחין בכל הזייה אלא טובל

יג. עיין סוכה נב. יד. שם פט"ו ה"א. טו. שם פ"א ה"א. טז. שם פ"י ה"ח. יז. שם פ"א ה"א. יח. שם פ"י ה"ו.

פֶּרֶשֶׁת פִּנְחָס יֵשׁ בָּהּ שְׁשֵׁה מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוַת

דִּינֵי נַחֲלוֹת (מצות עשה קס"ג)

צִוְּהָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִין נַחֲלוֹת שְׁפָתוֹב בַּתוֹרָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כו, ח) 'אוּ כִי יָמוּת וְיֵבֶן אִין לוֹ וְהַעֲבִרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּטוֹבוֹ וּבְרָצוֹנוֹ הַטוֹב זֹכֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ הַמְּגִיעַ לוֹ, פֶּעַם בִּיגִיעָה רַבָּה וּפֶעַם שְׁלֹא בִּיגִיעָה כִּי בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר, וְהַתּוֹרָה דִּרְכִּיָּה דְרַכֵּי נִעְמִי וְגָלוּי לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁעָקַר חֲפָצוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֹא יַעֲזֹב לְאַחֵרִים חִילוֹ וְקִנְיָן כֶּסֶף מֵהַ שְׁטָרָה וַיִּגַע בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵיו

משנה הלכות

המת ולא זרע מהם, חוזרת לאבי אבי או לזרעם על דרך שבארנו, ועל זה הדרך נחלה משמשת למעלה עד ראובן בן יעקב אבינו ע"ה.¹

משפחת האם. משפחת האם אינה קרויה משפחה לענין ירושה, שאין האם יורשת את בנה ולא את בתה, ואחין מן האם לא יורשין זה את זה, אלא כל אחד משפחת אביו יורש אותו.² הבן יורש את אמו וכן הבת יורשת את אמה כשאין בן.³ ומצאנו בת יורשת שני שבטים, כגון שאביה משבט ראובן ואמה מיהודה ולא היה להם אלא בת יורשת שני שבטים. הבן קודם לבת בין בנכסי האב ובין בנכסי האם.⁴

(ת) סדר נחלות. קיום המצוה, סדר נחלות כך הם, מי שמת והניח נכסים בנו יורשו,⁵ לא נמצא לו בן רואים אם יש לבן זרע בין זרע זכר ובין זרע נקבה עד סוף כל הדורות עומדים במקום הבן ויורש הכל, לא נמצא זרע לבן או שלא היה לו בן ויש לו בת תירשנו, וכל יוצאי חלציה עד סוף כל הדורות קודמין כאילו היתה בן זכר, לא נמצא לה זרע תחזור הירושה לאביו של מת, אין אביו קיים תחזור לזרעו שהם אחי המת שהם בחיים או לזרעם, אין לו אח ולא זרע ממנו חוזר לאחות המת או לזרעה, אין לו אחות ולא זרע ממנה תחזור לאבי אביו של מת, ואם אינו קיים חוזר לזרעו שהם אחי אבי המת, וכל דיני אביו לו לענין זה, אין אחים ואחות לאבי

(ת) א. ע"פ משלי י, כב. ב. ע"פ שם ג, יז. ג. רמב"ם הל' נחלות פ"א ה"א. חו"מ סי' רע"ו ס"א. ד. שם ה"ג. חו"מ שם. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שכ"ו. ה. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ד. ו. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם. ז. שם.

השָׁלוֹם בְּהַתְנַצֵּלוֹ אָמַר (בראשית טו, ב-ג) 'מֵה תִתֶּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וְגו'.'
 הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְכֵן מִשְׁק בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אוֹתִי, וְהִיָּה 'דְּבַר ה' אֵלָיו לֹא
 יִירָשֶׁהָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁהָ' (שם, ד), וְהִיָּה מִרְצוֹן ה'
 כִּי אִם יִתֵּן בְּרָכָה לְמִשְׁפָּחָה אוֹ שֶׁכֶּט לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו הוּא, וּמִפְּנֵי סְלוּק
 גּוֹפּוֹ אֵינּוּ בְּדִין לְהִיּוֹת הַפֶּסֶק לְמִתְנַת ה' הַמְּבֻרָכָת, אֲבָל תִּתְּפֹשֵׁט בְּגוֹף
 הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא בָּנוּ אוֹ בָּתוֹ, וְאַף אִם הוּא בְּעֶזְרוֹ יָמוּת וּבָנִים
 לֹא הָיוּ לוֹ רָאוּי בְּרָכָת ה' שֶׁתָּשׁוּב אֶל הַקָּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפָּחָתוֹ, כִּי הוּא
 גַּם כֵּן מִמִּשְׁפָּחָתוֹ הַמְּבֻרָכָת וְזִכּוֹת אָבוֹת סִיעוֹ, וְלָכֵן הַקָּרוֹב קוֹדֵם לְכָל
 אָדָם (עיין חינוך. ועיין אשל אברהם (טובינאנה) מצוה צו).

ב"ב פרק ח-ט, רמב"ם הל' נחלות, ספר המצוות מצות עשה רמ"ח, סמ"ג עשין צ"ו, חושן
 משפט סי' רע"ו.

משנה הלכות

לתת לבכור פי שנים^ט, ונאמן האב לומר זה
 בני בכורי^י, ואפילו במקום שעושה על ידי
 זה בנו מוחזק לבכור לממזר^י, ועיין בשו"ת
 משנה הלכות (ח"ב סי' כ"א). ונוהג בכל מקום
 ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר על זה
 וציוה שלא ירשוהו בניו ביטל מצות עשה
 ואין שומעין לו, ומיהו בתורת מתנה מותר
 ליתן בחייו כל מה שירצה^י ואף על פי כן אין
 ראוי להעביר נחלה אפילו מברא בישא לברא
 טבא^ט.

בעל ואשתו. הבעל יורש את אשתו יש
 אומרים^י מהתורה, ויש אומרים^ט
 דרבנן. ואין אשה יורשת את בעלה כלל.

שאר פרטים. מי שהיה לו שני בנים ומתו
 בחייו, והניח אחד ג' בנים ואחד בת
 אחת, ואח"כ מת הזקן בת הבן יורשת חצי
 הנכסים וג' בנים חצי השני^י. כל הפסולים
 כממזר יורשים ככשרים חוץ מבן השפחה^י.
 קטן בן יומו נוחל את אמו^י, ולדעת הרמב"ם
 אפילו לא כלו לו חדשיו^י. ובכלל המצוה

ח. ראב"ד שם ה"ח. ועיין מגיד משנה בשם רשב"א והגהות מיימוניות. ט. רמב"ם שם. ועיין אבן העזר סי' צ'
 ס"א. י. רמב"ם שם. יא. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם ס"ג. יב. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם ס"ו. יג. רמב"ם
 שם ה"ג. חו"מ שם ס"ה. יד. רמב"ם שם. ועיין בקצות החושן חו"מ סי' רע"ו. טו. רמב"ם שם פ"ב ה"א.
 חו"מ סי' רע"ז ס"א. טז. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ב. יז. סמ"ע שם ס"ק כ"ד. ועיין חו"מ סי' רע"ט
 ס"א. יח. חו"מ סי' רפ"א ס"ז. יט. חו"מ סי' רפ"ב.

מצוה תא

להקריב תמידין בכל יום (מצות עשה קס"ד)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים בַּמִּקְדָּשׁ שְׁנֵי תְּמִידִין בְּכָל יוֹם לְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בַּבֶּקֶר וְהַשֵּׁנִי בֵּין הָעֶרְבִים, שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר כח, ב-ג) 'צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו'. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תְּמִיד' וגו'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מָה נֶאֱמָרוּ רַז"ל (במ"ד כא, כא) 'מַעֲוֹלָם לֹא לָן אָדָם בִּירוֹשָׁלַיִם וּבְיָדוֹ עֹז, בִּיצֵד תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר מְכַפֵּר עַל עֲבֹרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַלַּיְלָה, וְתְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים עַל עֲבֹרוֹת הַיּוֹם', כִּי כָמוֹ שֶׁהָאֶרֶץ נִתְּנָה בְּיַד אָדָם לְסִפּוּק צָרָכֶי הַגּוֹפּוֹת וּפְרִנָּסָתָם, כֵּן יָסֵד לָהֶם יוֹצֵר כָּל אֶת

משנה הלכות

סוף היום, ואף שכל זה הזמן כשר לא היו שוחטין אותו לעולם אלא בשמונה ומחצה כדי שיהיה זמן להקריב קרבנות ישראל של היום כיון ש"עליה" השלם כל הקרבנות כולם^ג. בערב פסח היו מקדימים שחיטת התמיד משום שחיטת הפסח^ד. ודוחה את השבת ואת הטומאה^ה, איברים של תמיד דוחין את הטומאה ואין דוחין את השבת אלא בערב שבת בלבד מקטירין איברי תמיד של ערב שבת שהתמיד תחילתו דוחה וסופו אינו דוחה שבת^ו. איברים שנפסלו באופן דקיימא לן 'אם עלו לא ירדו' אם מקטירין אותן בשבת^ז. ומעשה התמיד כמעשה העולה, עיין לעיל מצוה קט"ו.

תא) קרבנות התמיד. מצות עשה בזמן שבית המקדש היה קיים להקריב בו בכל יום בבוקר כבש אחד לעולה ובבין הערבים כבש אחד לעולה^א, והם קרבנות ציבור ובאים מתרומת הלשכה^ב. והם הנקראים תמיד של שחרית ותמיד של בין הערבים. הכבשים צריכין ביקור ד' ימים קודם הקרבנות^ג, ובטורי אבן במגילה (כט:) מפלפל אם מועיל הביקור אף קודם שנתקדשו.

זמן שחיטתן. זמן שחיטתן בשחר משהאיר המזרח עד חברון עד סוף שעה ד"^ד, ושל בין הערבים מו' שעות ומחצה ולמעלה עד

תא) א. רמב"ם הל' תמידין פ"א ה"א. **ב.** שם הל' שקלים פ"ד ה"א. והל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ה. **ג.** שם הל' תמידין שם ה"ט, ועיין בלחם משנה. **ד.** רמב"ם שם ה"ב, ולחם משנה. **ה.** שם ה"ג. **ו.** שם ה"ה. **ז.** שם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"י. **ח.** הל' תמידין שם ה"ז. **ט.** עיין משנה למלך שם פ"א ה"ז. ובשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' מ"א.

יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכָהּ אֲשֶׁר בּוֹ יִתְפַּרְנְסוּ הַנֶּפֶשׁוֹת
הַמְהוּרוֹת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְהִיו תָּמִיד נִקְיִים מִן הַחֲטָא עַל יְדֵי שְׂעִירָכֹו קָרְבַּן
תָּמִיד עַל הַשְּׁלָחַן הָאֱלֹקִי עָרֵב וּבֹקֶר, וַיִּזְכּוּ אֶל הַתַּעֲנוּג הַנִּפְלֵא הַנִּצְחָי שֶׁל
עוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר בּוֹ צְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְכַתְרֵי הַכְּבוֹד בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְנִין מִזֵּיו
הַשְּׂכִינָה תַעֲנוּג וְזֵיו שְׁאִין לָהֶם הַפֶּסֶק, וְחֲסָרֵי הָאֱמוּנָה וְהַמַּעֲשֵׂה הֵם יְבוֹשׁוּ
וַיִּפְלְמוּ וְאוֹי לָהֶם לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה (עֲקִידַת יִצְחָק (עֲרָאמָה) שְׁעַר פֶּה). וְאָמַר 'שְׁנַיִם לַיּוֹם'
וְלֹא אָמַר שְׁנַיִם בַּיּוֹם אִם בְּכָל יוֹם, אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (פֶּס"ר טו) 'בְּגִלָּל הַיּוֹם' פְּרִי
שְׁלֹא יִקְטֹרֵג עֲלֵיהֶם שָׂרוּ שֶׁל יוֹם (שַׁפְתֵי כֹהֵן (צַפַּת) בַּמְדַּבֵּר כח, ג).

מס' תמיד, רמב"ם הל' תמידין פ"א, ספר המצוות מצות עשה ל"ט, סמ"ג עשין ק"צ.

מצוה תב

קָרְבַּן מוֹסֵף בַּשָּׁבֶת (מצות עשה קס"ה)

צִוְּהָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב בְּכָל שַׁבַּת שְׁנֵי כִבָּשִׂים נוֹסֵף עַל תָּמִיד
הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמְדַּבֵּר כח, ט) 'וּבַיּוֹם הַשָּׁבֶת שְׁנֵי כִבָּשִׂים בְּנֵי שָׁנָה'.

משנה הלבות

היה מזבח חדש שלא הקריבו עליו מעולם
לא יקריבו עליו תחילה בין הערבים, שאין
מחנכין מזבח העולה אלא בתמיד של שחר^י.
וכל אישי ישראל היו להם חלק בקרבנות
אלו. ונוהג בזמן הבית ומוטלת על הציבור
ויותר על הכהנים שהם ראויים להקרבה.
והרמב"ן ז"ל^י חשב שני תמידין לשני מצוות
בשחרית מצוה ובערבית מצוה^י, והעובר אינו
לוקה לפי שאין בו מעשה.

מקום שחיטתו. לא היו כופתין את הטלה
לשחיטה שלא יחקו את המינים שהיו
שוחטין כן, אלא אווחזין ידיו ורגליו בידיהן.
סדר שחיטתו ראשו לדרום ופניו למערב,
תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית
מערבית על טבעת שניה של בית
המטבחים, ושל בין הערבים על קרן צפונית
מזרחית, ודברי קבלה הן שיהא התמיד נשחט
נגד השמש^{יא}.

תב) גדרי המצוה. קיום המצוה, בכל שבת
ושבת בזמן שבית המקדש קיים

שאר פרטים. לא הקריבו תמיד של שחר בין
בשוגג ובין במזיד יקריבו בין הערבים,

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפְּשָׁט כִּי לְכָבוֹד שְׁפֹת שֶׁהוּא פָּנִים חֲדָשׁוֹת, וְצָרִיךְ לָחֵם מִשְׁנָה לְבָצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִפְרוֹת, כָּל שָׁכֵן שֶׁלֶחָן גְּבוּהָ שְׁצָרִיךְ לָחֵם מִשְׁנָה בְּקִרְפָּנוֹת, וְכִי הֵיכִי דַאיכָא בְּשִׁפְתָּ נֶפֶשׁ יִתְּרָה בְּתוֹסַפֵּת רוּחַ קִדְּשָׁה, כִּךְ צָרִיךְ תוֹסַפֵּת קִרְפָּן כְּנֶגֶד נֶפֶשׁ יִתְּרָה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה שעט). גַּם בָּאוּ שְׁנַיִם אֶחָד כְּנֶגֶד זָכוֹר וְאֶחָד כְּנֶגֶד שְׁמוֹר, וְאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ 'אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי רוֹצֶה מִכֶּם יוֹתֵר מִמָּה שְׁאַתֶּם עוֹשִׂים לְעַצְמְכֶם, מָה אַתֶּם עוֹשִׂים שְׁנֵי סְעוּדוֹת אֶף אֲנִי שְׁנֵי כְּבָשִׂים' (עיר מקלט (לידא) מצוה שצח. רבינו בחיי במדבר שם). וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה יִתְּרָה בְּשִׁבְלֵי הָאוֹרֵחַ וּלְשַׁמֵּחַ חֵתָן וְכֻלָּה שְׁפֹת מַלְכָּתָא וְהַשׁוֹשְׁבֵינִין הָרְאוּיִם לְכַבֵּדָם (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קסב). וּבִשְׁלֹשָׁה הַחֻגִּים וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם פְּפוּרִים תִּמְצָא שְׂבָעָה כְּבָשִׂים

משנה הלבות

דמי מקח) ולקחתן כאחד כשעירי יום כיפורים. וכל אלו למצוה ולא לעכב.^ג ואין מעכבין זה את זה שאם אין לו אלא אחת מקריב את האחד.^ד שבת בשחרית מפיסין אנשי בית אב של משמר היוצא וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר זוכה בה בשני כבשי המוסף.^ה

השירה. והלויים אומרים שירה על הכבשים, ואומרים בשירת האזינו, וחולקין אותה לששה פרקים, והסימן הזי"ו ל"ר, כדרך שקורין אותה בבית הכנסת, ואומרים פרק בכל שבת, גמרו הששה פרקים בששה שבתות, חוזרין לראש.^ו וכתבו הפוסקים טעם למה אין קורין בשבת פרשה של שבת כמו בראש חודש ויום טוב, לפי שכל קריאות

היו מקריבין שני כבשים לעולה לאחר שהקריבו קרבן התמיד,^א והם קרבנות ציבור,^ב ומתרומת הלשכה הם באים,^ג זמן הקרבנות כל היום, ומיהו בין שני התמידין היו באין, ואם אין תמידין אז זמנן כל היום.

דיני הכבשים. ואין צריכין ביקור ד' ימים,^ד ובזה אפשר במציאות שיהיו כבשים למוספין ואין מקריבין תמידין, כגון שהיה להם כבשים שלא נתבקרו ד' ימים קודם שפסולין לתמידין אפי' בדיעבד וכשרים למוספין, או שהביאו להם לאחר זמן הקרבת תמיד של שחר, דאם היו להם קודם הרי נקריבין לתמיד, דתמיד תדיר הוא ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וצריכין שניהם להיות שוים במראה ובקומה ובדמים (כלומר

(תב) א. רמב"ם הל' תמידין פ"ד ה"ט. **ב.** שם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ה. **ג.** שם הל' שקלים פ"ד ה"א. **ד.** מנחת חינוך, מנחות מט: ורש"י שם ד"ה לעולם דאית ליה. **ה.** רש"י יומא סב: ד"ה ומוספין של שבת, ועיין משנה למלך הל' תמידין פ"ד ה"ט בסוף דבריו. **ו.** רמב"ם שם פ"ח ה"כ. **ז.** שם פ"ד ה"ט. **ח.** שם פ"ו ה"ט.

לְמוֹסֵף הַיּוֹם וְכֵאֵן רַק שְׁנַיִם מִפְּנֵי שְׁכָל עֲנִינֵי שַׁבַּת כְּפוּלִים הֵם, כְּבוֹדוֹ כְּפוּל
זְכוֹר וְשִׁמּוֹר, עֲמֹרוֹ כְּפוּל, וְגַם שְׁכָרוֹ כְּפוּל לְשׁוּמְרוֹ וְעֲנִשׁוֹ כְּפוּל לְמַחְלָלוֹ,
וְשִׁירוֹ כְּפוּל וְקִרְבָּנוֹ כְּפוּל^א (רבינו בחיי שם).

מנחות מה. רמב"ם הל' תמידין פ"ד ופ"ז, ספר המצוות מצות עשה מ"א מ"ב מ"ה, סמ"ג עשין
קצ"ה קצ"ז ר"א.

מצוה תג

קִרְבֵּן מוֹסֵף שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ (מצות עשה קס"ו)

צִוְּהָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב קִרְבֵּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נוֹסֵף עַל תְּמִידֵי
הַיּוֹם, שְׁנֵאֵמַר (במדבר כה, יא יד-טו) 'וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַה'
פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם' וְגו'.
וְנִסְכֵּיהֶם וְגו'. וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת לַה'.

משנה הלכות

הוא, כמעשה התמיד ושאר העולות, ומעשה
החטאת של ראשי חדשים ושל מועדות
כמעשה קרבן חטאת הנאכלת, והכל מפורש
כל אחד על מקומו^א.

זמן מוסף. זמן מוסף היום ככל קרבן מוסף,
עיין לעיל במצוה ת"ב, אלא שפעם אחת
נשתהו עידי קידוש החודש מלבוא עד בין
הערבים ונתקלקלו במקדש, ולא ידעו מה
לעשות, אם יעשו עולה (כלומר תמיד) של
בין הערבים שמא יבואו העדים ואי אפשר
שיקריבו עוד מוסף היום אחר תמיד של בין
הערבים, התקינו בית דין שלא היו מקבלין
עדות החודש אלא עד המנחה כדי שיהא
שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין

שאנו קורין במוסף לכפרה הן באות לכן
קורין משום 'ונשלמה פרים שפתינו', אבל
מוספי שבת שהן עולות אין לחוש בקריאתן
כי לא לכפרה הם באין, ויש אומרים לפי
שאין בפרשת שבת כי אם שני פסוקים ולכן
לא תיקנו לקרותה^א. ונוהג בזמן הבית על
הציבור וביותר על זכרי כהונה ככל קרבנות
ציבור.

(תג) סדר הקרבנות. מצות עשה להקריב בכל
ראש חודש קרבן מוסף נוסף על
קרבנות היום, והם פרים בני בקר שנים, ואיל
אחד, ושבעה כבשים הכל עולות, ושעיר
עִזִּים אחד לחטאת^ב. ושעיר החטאת מקריבין
קודם לעולות^ג. סדר הקרבת העולות אחד

ט. ע"ע מדרש תהלים צב, א. י. ועיין או"ח סי' רפ"ג. (תג) א. רמב"ם הל' תמידין פ"ז ה"א. ב. עיין רמב"ם
שם פ"ט ה"ז. ג. שם פ"ז ה"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (חולין ס:) 'מֶה נִשְׁתַּנָּה מוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בּו' לַח" מה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בִּשְׁאָר מוֹסָפִים, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵבִיאוּ עָלֵי קָרְבֵּן עַל שְׁמַעְטִיתִי אֶת הַיָּרֵחַ, כְּלוֹמַר הֵבִיאוּ לִפְנֵי קָרְבֵּן רִצּוֹי (אלה המצוות (חאגיז) מצוה תג). וְיִמָּה שֶׁנִּצְטְוּ דוֹקֵא יִשְׂרָאֵל עַל זֶה וְלֹא שֶׁאֵר אַמּוֹת נִרְאָה לָפִי מֶה שֶׁכָּתַב הָרַב מְנַחֵם הַפְּבִלִי (מעמי מצות במצות עשה קסג) שֶׁהַמִּנְהָ שֶׁל אוֹתוֹ חֹדֶשׁ מִבְּקֵשׁ דִּין וּמִשְׁפָּט עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל מַעוֹט הַיָּרֵחַ, כִּי יִשְׂרָאֵל מוֹנִים לְלִבְנָהּ, וְצִדִּיקִים נִקְרָאִים עַל שְׁמָהּ, דָּוִד הַקָּטָן שְׁמוֹאֵל הַקָּטָן, לְפִיכֶךָ צִוָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְפִיָּסוֹ בְּקָרְבֵּן (עיר מקלט (לידא) מצוה שצט). וְאֵין זֶה חֵם וְחִלְלָה כְּזוֹכֵחַ לְמִנְהָ, כִּיֹּן שֶׁנִּצְטְוּ מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַקְרִיב קָרְבֵּן זֶה, נִמְצָא אֲנִי רִצּוֹן אֲדוֹן עוֹשֵׁין. וְיִמָּה הַטַּעַם גַּם כֵּן מִתָּר לְהֵבִיא שְׁעִיר לְעִזְאוֹל, כִּמּוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ן (ויקרא מז, ח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ 'וְאֵין הַכּוֹנֵה בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח שִׁיְהִיָּה קָרְבֵּן מֵאֲתָנוּ אֵלָיו חִלְלָה, אֲבָל תִּהְיֶה כְּוָנָתָנוּ לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן בּוֹרְאָנוּ שֶׁצּוֹנָנוּ בְּכָד' עֵין שֵׁם. וְדַרְשׁוֹ רַז"ל (במ"ד יג, יד) 'פָּרִים כְּנֹגֵד אֲבִרָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ו) 'וְאֵל הַבָּקָר רָץ אֲבִרָהֶם', אֵיל כְּנֹגֵד

משנה הלכות

שבת, כדי לפרסם שהיום ראש חודש,^ז ובשבת הבא אומרים שירה שדילגו בשבת ראש חודש^ח.

דיני קדימה. ומקריבין מוסף של שבת קודם של ראש חודש^ט. קרבנות מוסף אינם מעכבין זה את זה. לא היו להם אלא ששה כבשים מקריבין ששה, ואפילו לא מצאו אחד מקריבין אותו, ואין חייבין להקריב השאר למחר או למועד אחר, שכל קרבן ציבור שעבר זמנו בטל קרבנו ואין לו תשלומין^י.

הערבים^י. ויש מפרשים^י שנתקלקלו הלויים בשיר ממש, רוצה לומר ששרו שיר אחר משהיה להם לשיר. לא באו עדים עד המנחה עושים תמיד של בין הערבים, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודם ולמחר קודש, ומקריבין מוסף למחר מיד אחר התמיד של שחר^י.

שיר של יום. ואומרין שיר של ראש חודש בתהלים מזמור ק"ד^י. חל שבת ראש חודש השיר של ראש חודש דוחה השיר של

ז. סוכה כט. ה. עיין חולין שם. ו. שם הל' קידוש החודש פ"ג ה"ה, ועיין בלחם משנה. ז. עיין תוס' ביצה ה. ד"ה ונתקלקלו. ח. רמב"ם שם ה"ו. ט. ועיין בשו"ת רמ"ע מפאנו ממדרש הנעלם. י. רמב"ם הל' תמידין פ"ו ה"י. יא. סוכה נה. יב. רמב"ם שם פ"ט ה"ב. יג. רמב"ם שם פ"ח ה"כ.

יִצְחָק דְּכָתִיב (שם כב, יג) 'וְהָיָה אֵיל אַחֵר', כְּבָשִׁים כְּנָגֵד יַעֲקֹב דְּכָתִיב (שם ל, מ) 'וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב', וְשָׁעִיר אֶחָד לַחֲטָאת כְּנָגֵד הַשְּׂכֵמִים דְּכָתִיב (שם לו, לא) 'וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עֲזִים'.

מראה מקומות עיין מצוה ת"ב.

מצוה תד

לְהַקְרִיב קָרְבֵּן מוֹסֵף בַּחֹג הַשְּׁבוּעוֹת (מצות עשה קס"ז)

צִוָּה הַקְדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב קָרְבֵּן מוֹסֵף בְּיוֹם חֲמִשִּׁים לְהַקְרִיב הָעֹמֶר, וְהוּא חֹג הַכְּבוֹרִים, שְׁנֵאָמַר (במדבר כח, כו-כו) 'וּבְיוֹם הַכְּבוֹרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתֶּיכֶם וְגו'. וְהַקְרִבְתֶּם עוֹלָה לָרִיחַ נִיחֹחַ לַה'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂפָאֲרָנוּ בַּשָּׂאֵר מוֹסָפִים שֶׁהוּא לְתוֹסַפַּת קְדֻשַּׁת הַיּוֹם. עוֹד יֵשׁ לֵאמֹר לָפִי מֵה שְׂאָמְרוּ רַז"ל (פסחים סח:): 'הַבֵּל מוֹדִים בַּעֲצָרַת דְּבַעֲיָנָא נְמִי לָכֶם', וְהָיוּ רַב הַצָּבוֹר מְרֻדִים בְּסִעוּדָה וְשָׂמָא יַעֲבְרוּ הַגְּבִיל, וְעַל כָּל פָּנִים יִמְעֻטוּ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְלָכֵן עַל הַצָּבוֹר לְהֵבִיא קָרְבָּנוֹת נוֹסָפוֹת לְהוֹסִיף בְּקִדְשָׁה בְּשָׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל. גַּם כִּי מִפְּנֵי שְׂלֵא הָיוּ בְּנֵי

משנה הלכות

אם מעכבין זה את זה. וכבר כתבתי לעיל דאין הקרבנות מעכבין זה את זה, שאם לא מצאו אפילו אחד מקריב אותו. והא דאין מעכבין דוקא כשאין לו, אבל היו לו כל הקרבנות מעכבין זה את זה, וצריך להקריב כולם. וכתב הרמב"ם^א 'שבעה כבשים וכו' אינן מעכבין זה את זה וכו' ואם נשחטו כולם מעכבין זה את זה^ב, ועיין מנחת חינוך (מצוה רצ"ט ד"ה דיני המצוה) מה שתמה כשיש לו

ונוהג בזמן הבית, והמצוה מוטלת על הציבור, וביותר על הכהנים ככל קרבנות ציבור.

(תד) סדר הקרבנות. קרבן מוסף של עצרת הם שני פרים ואיל ושבעה כבשים כולם עולות, ושעיר חטאת, והן הן הקרבנות האמורות בחומש הפקודים והם מוסף היום^א, הכל כמו במוסף ראש חודש (עיין במצוה קודמת).

א. ע"ע חינוך מצוה רצט. ב. ראה רש"י שם: "דבעינן נמי לכם" שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו. **(תד)** א. רמב"ם הל' תמידין פ"ח ה"א. ב. שם הי"ט. ג. ועיין בהשגות ובכסף משנה שם ובחילופי גירסאות.

יִשְׂרָאֵל רְאוּיָם לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם וְנִתְעַכֵּב זְמַן מִתֵּן תּוֹרָה
חַמִּשִּׁים יוֹם עַד עֲצַרְתָּ שְׁבַעַת שְׁבוּעוֹת, וְנִגְרַם עַל יְדֵי זֶה מְעוֹט הַקִּדְשָׁה,
וּלְפִיכָךְ לְאַחַר שֶׁזָּכּוּ לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה בַּעֲצַרְתָּ יֵשׁ לְהוֹסִיף בְּקִרְבָּנוֹת וּבְקִדְשָׁה,
גַּם לְהִגֵּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִהַמְקַטְרָגִים וּלְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, וְהַתְּרָגוֹם מְסִיעֵנו
'בְּשִׁבְעֵתִיכֶם' תְּרָגוֹם 'בַּעֲצַרְתְּכוֹן' שֶׁנֶּעֱצְרוּ מִלְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם (עֵיין טַעְמֵי מִצְוֹת
(לר"מ הַבֵּלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה קס"ה)^ז. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁאֲמָרוּ חַז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) שֶׁאֵלּוּ
לְחֻכְמָה הַחוּטָא מָה עָנְשׁוּ וְכֵן לְנִבְיָאָה וְהַשִּׁיבֵי תָמוֹת, וְשֶׁאֵלּוּ לְתוֹרָה
וְהַשִּׁיבָה יָבִיא קֶרֶפֶן וְיִתְפַּכֵּר לוֹ, וְלָכֵן בְּמִתֵּן תּוֹרָה מוֹסִיפִין בְּקִרְבָּנוֹת הַיּוֹם.

מראה מקומות עיין מצוה ת"ב.

משנה הלבית

התמיד של בין הערבים, דהוה ליה עשה
רבים ודחי לעשה דהשלמה^ז.

מנחות ונסכים. ומנחתם ונסכיהם, שלשה
עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל
ועשרון לכבש ויין כנסכו^ז. ואם לא קרבו רק
פר או איל ולא היה להם יותר מביא רק
נסכים לקרבן שיש להם, לא היה להם סולת
לנסכים מביאים יין לבדו ואין הסולת מעכב^ז,
ואומרים שירה על היין^ז, ואם לא היה להם
נסכים כלל מביאים אפילו לאחר עשרה
ימים^ז. ואם אומרים שירה על נסכים הבאים
בפני עצמן, עיין מנחת חינוך מצוה רצ"ט,
אריכות גדולה בזה. ובעיקר דיני מוסף עיין
עוד לעיל מצוה ת"ב-ת"ג. ונוהג בזמן הבית
כשאר קרבנות ציבור.

אמאי מעכבין, והא כל הראוי לבילה אין בילה
מעכבת בו, אמנם מדברי הרמב"ם דדוקא
כשנשחטו כולם מעכבין אתי הכל שפיר, עיין
שם ודו"ק. ואם לא מצאו אלא שני כבשים
ואם יקריבו אותן למוסף היום אין להם
תמידין למחר הרי הדבר שקול, אם הקריבו
למוסף היום הקריבו, ואם רצו להניחם למחר
לתמידין יניחו^ז, והוא בגמרא (מנחות מט:)
איבעיא דלא איפשיטא, וצריך לומר שהיו
כבשים אלו מבוקרים וראויין לתמיד, דאם לא
כן ממילא פסולין לתמידין כיון שלא נתבקרו
ד' ימים, ולמוספין כשרים דלא בעי ביקור.

זמנם. זמן הקרבת המוסף הוא בין התמידין,
ומיהו אם לא הקריב המוסף קודם
תמיד של בין הערבים יכול להקריב אחר

ז. ע"ע עיר מקלט (לידא) מצוה ת. ה. רמב"ם שם ה"כ. ו. עיין תוס' ר"ה ל: ד"ה ונתקלקלו. ז. רמב"ם
הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ד. ח. שם ה"ב. ט. רמב"ם הל' כלי מקדש פ"ג ה"ב. י. שם הל' מעשה
הקרבנות שם.

מצוה תה

לְשִׁמְעַ קוֹל שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (מצות עשה קס"ח)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעַ קוֹל שׁוֹפֵר בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל תַּשְׁרִי שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כמ, א) 'יוֹם תְּרוּעָה הוּא לָכֶם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּתֹב רַבְּנוּ סְעִדְיָה גָּאֹן עֲשֶׂרָה עֲנִינִים.^א (כִּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה תַּחֲלִית הַבְּרִיאָה שָׁבוּ בְּרָא ה' עוֹלָמוֹ וּמֶלֶךְ עָלָיו, וְכֵן עוֹשִׂים הַמַּלְכִּים שְׁתוּקָעִין בַּתַּחֲלִית מַלְכוּתָם, וְכֵן אָנוּ מַמְלִיכִים עָלֵינוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם הַזֶּה. ב) כִּי הוּא יוֹם רִאשׁוֹן לַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תַשׁוּבָה,

משנה הלכות

שופרות הכשרים. וכל השופרות כשרים חוץ משל פרה ושור וקרני רוב חיות, שהם עצם אחד ואין שמם שופר, שאין נקרא שופר אלא קרן החלול שיש לו זכרות מבפנים ונקלף, ומצוה מן המובחר בשל איל כפוף, שופר מבהמה טמאה פסול^ט. הגוזל שופר ותקע בו יצא דאין גזל בקול^ז, ולא יברך עליו דהוה מצוה הבאה בעבירה^ח. מותר ליטול שופר של חבירו שלא מדעתו ולתקוע בו ומברך עליו דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה היכא דלא מפסיד^ז. התוקע בשופר של עבודה זרה הרמב"ם פסק דיצא, ובשולחן ערוך מחלק דבשופר של עבודה זרה דישראל לא יצא ובשל עכו"ם יצא^ז. שופר של איסורי הנאה לא יתקע בו ואם

תה) גדרי המצוה. מצות עשה לשמוע קול שופר הכשר לתקיעות מבעל תוקע המחויב בשופר בראש השנה^ז. השומע מאינו מחוייב בדבר לא יצא^ז.

כוונה לצאת. והשומע ומשמיע שניהם צריכין לכוון לצאת ידי מצוה, כיוון השומע ולא המשמיע או להיפוך לא יצא^ז. הלך אחורי בית הכנסת ושמע קול תקיעות, אם כיוון לבו יצא דחזן הכנסת מכוון להוציא כל אדם^ז.

קולות הכשרים. וכל הקולות כשרים בשופר^ז. שמע קול הברה לא יצא^ז. שמע תקיעת שופר על הטעלעפאן לא יצא, וכן על הראדיא^ז.

תה) א. מובא באבודרהם בפ' תפילת ראש השנה, טעמי התקיעות. ב. רמב"ם הל' שופר פ"א ה"א. ג. שם פ"ב ה"ב. או"ח סי' תקפ"ט ס"א. ד. רמב"ם שם ה"ד. או"ח שם ס"ח. ה. רמב"ם שם ה"ה. או"ח שם ס"ט. ו. רמב"ם שם פ"א ה"ז. או"ח סי' תקפ"ו ס"ו. ז. רמב"ם שם ה"ח. או"ח סי' תקפ"ז ס"א. ח. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' פ"ה, וח"ה סי' ע"ב, ובמה"ת ח"ד סי' קי"ג. ט. או"ח סי' תקפ"ו ס"א. ועיין רמב"ם שם פ"א ה"א, ובראב"ד ונושאי כליו שם. י. רמב"ם שם פ"א ה"ג. או"ח סי' תקפ"ו ס"ב. יא. שם במגן אברהם ס"ק ד. יב. שם. יג. עיין רמב"ם שם. או"ח שם ס"ג.

וְתוֹקְעִין לְהִכְרִיז לְתִשׁוּבָה, וּמִזְהִירִין תַּחֲלָה שְׁאֵם לֹא יָשׁוּב לֹא יִקְרָא תִּגְרָה
 לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחֵר כֶּךָ. ג) לְהִזְכִּיר מַעֲמַד הָרַם סִינִי, שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוֹת יב,
 מז) 'וְקָל שֹׁפָר'. ד) לְהִזְכִּיר דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים שְׁנִמְשְׁלוּ לְשׁוֹפָר, שְׁנֵאֲמַר (יחזקאל
 לג, ד) 'וְשָׁמַע הַשְּׁמַע אֶת קוֹל הַשׁוֹפָר וְלֹא נִזְהָר וַתִּבְּאוּ חֶרֶב' וְגו'. ה) לְהִזְכִּיר
 חֶרֶבֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְקוֹל תְּרוּעַת מַלְחָמָה וּנְבִקֵּשׁ עַל בְּנֵינוּ. ו) לְהִזְכִּיר עֲקֵדַת
 יִצְחָק. ז) שְׁנִירָא וְנִפְחָד וְנִשְׁפָּר עֲצָמָנוּ לִפְנֵי בּוֹרְאָנוּ, כִּי כֶּךָ טֵבַע הַשׁוֹפָר כְּמוֹ
 שְׁפָתוֹב (עֲמוּס ג, ו) 'אִם יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יִחְרְדוּ'. ח) לְהִזְכִּיר יוֹם
 הַדִּין הַגָּדוֹל, שְׁנֵאֲמַר (צִפְנִיָּה א, יד מז) 'קָרוֹב יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְגו'. יוֹם שׁוֹפָר
 וְתְרוּעָה'. ט) לְהִזְכִּיר קִבּוּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וְלְהַתְאֵוֹת אֱלֹיו, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה כו,
 ג) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל' וְגו'. י) לְהִזְכִּירנוּ בְּתַחֲתֵית הַמַּתִּים

משנה הלבית

תקיעה שברים תקיעה ג' פעמים, ותקיעה
 תרועה תקיעה ג' פעמים, ותקיעה שברים
 תרועה תקיעה ג' פעמים, ובזה יוצאים מכל
 הספיקות^{טז}. וחוזרין ותוקעין בתפלת שמונה
 עשרה כדי לערבב השטן, וגם בהא נחלקו
 באופן תקיעתן, וגם אי תוקעין בתפילת לחש,
 וכל מקום יחזיק מנהגו אחרי שאינם אלא
 לערבב השטן^{טז}. וקיימא לן שמע ט' תקיעות
 בט' שעות ביום יצא^{טז}. וצריך לתקוע ביום
 דוקא^{טז}. וגזרו שלא לתקוע בשבת^{טז}. ומברכין
 לשמוע קול שופר ושהחיינו ב' ימים^{טז}.
 במקדש היו תוקעין בשופר אחד ושתי
 חצוצרות משני צדדים, השופר מאריך

תקע בו יצא^{טז}. הנודר משופר ישמע מאחר
 התוקע^{טז}. נשים פטורות^{טז}, ומכל מקום רגילין
 לתקוע להם ונכון שיברכו לעצמן^{טז}. שיעור
 השופר טפח^{טז}, היה ארוך וקיצרו כשר ובלבד
 שיעמוד על טפח^{טז}. ציפהו זהב מבפנים או
 במקום הנחת פה פסול, ציפהו מבחוץ אם לא
 נשתנה קולו כשר^{טז}.

סדר התקיעות. וחייב אדם לשמוע תשעה
 תקיעות, היינו תקיעה תרועה תקיעה ג'
 פעמים^{טז}, ומחמת רוב הצרות נסתפקו חכמינו
 ז"ל בפ' 'תרועה' אם הוא גנוחי או ילולי או
 תרווייהו יחד, עמד ר' אבהו ותיקן לתקוע

יד. עיין רמב"ם שם. או"ח שם ס"ד. טז. או"ח שם ס"ה. טז. רמב"ם שם פ"ב ה"א. או"ח ס' תקפ"ט ס"ג.
 יז. או"ח שם ס"ו ובהגה. יח. רמב"ם שם פ"א ה"ה. והגהות מיינויות שם אות ה. או"ח סימן תקפ"ו ס"ט.
 יט. רמב"ם שם ה"ז. או"ח שם ס"ג. כ. רמב"ם שם ה"ו. או"ח שם ס"ט. כא. רמב"ם שם פ"ג ה"א. או"ח
 ס' תקצ"צ ס"א. כב. רמב"ם שם ה"ב. או"ח שם ס"ב. כג. סמ"ק. ורמב"ם שם ה"ז עד ה"יב. או"ח ס' תקצ"ב
 ס"א-ב וס"ד. כד. רמב"ם שם פ"ג ה"ה. או"ח ס' תקצ"ז. כה. או"ח ס' תקפ"ח ס"א. כו. רמב"ם שם פ"ב
 ה"ו. או"ח שם ס"ה. כז. או"ח ס' תקפ"ה ס"ב, וס' ת"ר ס"ג בהגה.

וְלֹהֲאֲמִין בָּהּ, שְׁנֹאמַר (שם יח, ג) 'כָּל יֹשְׁבֵי תֵּבֵל וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ וְגו' וְכִתְּקַע שׁוֹפָר
תִּשְׁמָעוּן וְגו'. עוֹד אָמְרוּ רַז"ל (ר"ה טו:) כִּדְרִי לְעֶרְבָב הַשְּׁמָטָן שִׁירָא שָׁבָא יוֹם
הַגָּדוֹל, וּמִתְהַפֵּךְ מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַרַחֲמִים^{כח}.

ר"ה פרק ג-ד, רמב"ם הל' שופר פ"א, ספר המצוות מצות עשה קע"ג, סמ"ג עשין מ"ב, סמ"ק
סי' צ"ב, אורח חיים סי' תקפ"ה.

פְּרֻשֶׁת מִצְוֹת יֵשׁ בָּהּ ב' מִצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה מִצְוָה תו

מִצְוֹת נִדְרִים (מצות עשה קס"ט)

צִוְּהָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּעֵינֵינוּ הַפֶּרֶת נִדְרִים, כְּמוֹ שְׁנֹאמַר (במדבר ל, ג)
'אִישׁ כִּי יִדְרֶה לָּהּ'.

משנה הלכות

על ידי חרטה (או פתח). ויחיד מומחה או ג'
הדיוטות מתירין הנדר'. ויש אומרים דבזמן
הזה אין דין יחיד מומחה דבעי סמוך^{כט}, ויש
אומרים דכל רב מובהק בדורו מתיר יחידי^ל,
ועיין משנה הלכות נדרים (סי' ט"ז). בג'
הדיוטות נמי יש אומרים דבעי על כל פנים
דמסברי להו וסברי^ל, ויש אומרים דלא בעי^ל,
ויש לחוש לחומרא^ל.

סדר ההתרה. סדר התרת נדרים הנודר או
הנשבע בא לחכם או לבית דין הדיוטות
ואומר כך וכך נדרתי או נשבעתי והריני
מתחרט, ואילו הייתי יודע שאצטער בזה עד
כה או שיארע לי כך לא הייתי נודר או נשבע,

וחצוצרות מקצרין שמצות היום בשופר^{כט}.
ודיני שופר מרובין עיין בשולחן ערוך אורח
חיים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים.

(תו) גדרי המצוה, ושטוב שלא תדור. קיום
המצוה, אדם מישראל שנדר, אע"פ
שמצות עשה ולא תעשה שלא לעבור על
דבריו, אמרו רז"ל (נדרים כב.) 'כל הנודר
כאלו בנה במה והמקיים כאלו הקריב עליה
קרבן' (רוצה לומר לאיסורא), ולכן מצוה
לאתשולי על נדרו ולהתירו, חוץ מנדרי
הקדש שהנודר צריך לקיים^ל, ואפ"ל הכי טוב
שלא תדור^ל. וקיבלו חז"ל (חגיגה י.) מפי משה
רבינו ע"ה דהנודר אחרים מתירין לו את נדרו

כח. עיין תוס' ר"ה שם ד"ה כדי לערבב. כט. רמב"ם שם פ"א ה"ב. (תו) א. רמב"ם הל' נדרים פ"ג הכ"ה.
י"ד סי' ר"ג ס"ג. ב. נדרים ט: ועיין י"ד שם ס"ד. ג. רמב"ם שם פ"ד ה"ה. י"ד סי' רכ"ח ס"א. ד. ר"ן נדרים
כג. ד"ה והיתר נדרים, בשם רמב"ן, ועיין י"ד שם. ה. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"א. ו. רא"ש והגהות מיימוניות
ורדב"ז שם. ז. כסף משנה שם, ועיין במשנה הלכות נדרים שם. ח. י"ד שם.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְרִית כְּרוּתָהּ לְשִׁפְתַיִם שְׁלֵא לְשָׁנוֹת הַדְּבָרִים
וּלְקִימָם^ט. וְאָמְרוּ רַז"ל (חגיגה י) 'הֵתֵר נְדָרִים פּוֹרְחִין בְּאֹוִיר וְאִין
לָהֶם עַל מָה שְׁיִסְמְכוּ' אֲלֵא הַקֶּבֶלָה הָאֲמִתִּית (רבינו בחי' במדבר שם). מְכַל מְקוֹם
רָמָז לְדָבָר בְּטַעַם הֵתֵר בְּשִׁלְשָׁה הֶדְיוּטוֹת אוֹ בִּיחִיד מְמַחֶה אָנוּ לְמִדִּין
מִהֶפֶרֶת הַבַּעַל וְאֵב שִׁישׁ בְּיָדָם לְהֶפֶר, וְהַטַּעַם דְּכָל אִשָּׁה בְּרִשּׁוֹת בַּעֲלָהּ אוֹ
אֲבִיָּה הַנוֹדֶרֶת הִיא, וְאִין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת בְּלִי הַסְּכָמָתָם עַד שְׁאָמְרוּ (נדרים עג):
כָּל אִשָּׁה הַנוֹדֶרֶת, עַל דַּעַת בַּעֲלָהּ הִיא נוֹדֶרֶת, וְכָל שָׂפָן הַבַּת הַקְּטַנָּה, וְלָבָן
כְּשֵׁאִין מִסְּפִימִין מִפְּרִין הַנֶּדֶר שֶׁהָרִי לֹא נִדְרָה אֲלֵא עַל דַּעַתָּם, כִּךְ אִישׁ

משנה הלכות

נדריה, החרישו לה ביום שמעו, או החריש
אחד ואחד הפר, נתקיים הנדר, וכל שכן
שהקימו^י. ויש שאלה להקם, יש אומרים
דוקא ביום שמעו ויש אומרים שאם שאל על
ההקם אפילו לאחר זמן רב ביום שמעו מיקרי
בשעה שהתירו לו ההקם^י. ואשה ונערה
לאחר הקמה יכולים להתיר על ידי חכם
כשאר כל אדם^ט.

שאר פרטי דינים. נדרי זרוזין ונדרי שגגות
ונדרי הבאי ונדרי אונסין מותרין בלי
שאלה, שאינן חלין כלל^ב. ופותחין בחרטה,
ואין פותחין בגולד^{כא}. ואין חכם מתיר
לעצמו^{כב}. ויש אומרים^{כג} דבפתח מתיר לעצמו,
ועיין משנה הלכות על בה"ג נדרים (סי' כ"א

ושואלים אותו כבר נתחרטת, אם אומר הן
מתירין לו ואומרים מותר לך או שרי לך או
מחול לך, ונוהגים לאמרו ג' פעמים^ד, אמרו
מופר לך אינו כלום^ה.

הפרה והקמה. ואב לבתו עד שלא בגרה,
ואיש לאשתו שנדרו אומרים מופר
לך^ו, בעל שאמר מותר לך והחכם שאמר
מופר לך אינו כלום^ז. בעל מפר נדרי אשתו
והאב נדרי בתו שלא בגרה^ח, ובעל אינו מפר
אלא דברים שבינו לבניה או עינוי נפש^ט.
ומפירים דוקא ביום שמעו, שמעו ושחק הרי
זה נדר^י. ועיין שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי'
קפ"א) אם יש שאלה לשתיקה. נערה
המאורסה אביה והארוס שניהם מפירין

ט. עיין אור המצוות (לאנגר) ח"ג מצוה קנז. י. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"ג. ועיין ש"ך שם ס"ק ו.
יא. רמב"ם שם. ועיין ט"ז יו"ד שם ס"ק ד. יב. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"ב. יו"ד סי' רל"ד סל"ז. יג. רמב"ם
שם. ובהל' שבועות פ"ו ה"ה. יו"ד שם. יד. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"א. יו"ד שם ס"א-ב. טו. רמב"ם שם
פ"ב ה"א. יו"ד שם סנ"ה. טז. רמב"ם שם ה"ט. יז. רמב"ם שם סכ"א. יח. רמב"ם שם פ"ג ה"ב. יט. יו"ד שם סכ"ג בהגה.
כ. רמב"ם שם פ"ד ה"א וה"ג. יו"ד סי' רל"ב ס"א. כא. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ב. יו"ד סי' רכ"ח ס"ב י"ג.
כב. רמב"ם שם פ"ד ה"ג. יו"ד סי' רל"ב ס"א. כג. המפרש בנדרים סה. ד"ה במדין לך, ועיין רשב"א ומאירי
נדרים כ' בשם יש אומרים.

יִשְׂרָאֵל הוּא בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין וּמְחִיב לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִזְרְהוּ, וְנִמְצָא כָּל הַנּוֹדֵר כָּאֵלוֹ הַתָּנָה שְׁעַל דַּעַת בֵּית דִּין הוּא נוֹדֵר, וְאִם לֹא יִסְפִּימוּ עוֹקְרֵין הַנֶּדֶר מֵעֶקְרוֹ (כלי יקר במדבר שם). וְזֶהוּ שְׁאֵמְרוּ 'הֵתֵר נְדָרִים פּוֹרְחִין בְּאֵוִיר, וְתוֹלִין בְּהֶסְכֶּמֶת חֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבֵּית דִּין.

מס' נדרים שבוועות פ"ג, רמב"ם הל' נדרים פ"א-יב, והל' שבוועות פ"ו, ספר המצוות מצות עשה צ"ה ולא תעשה קנ"ז, סמ"ג עשין קכ"ה לאוין רמ"ב, סמ"ק סי' פ"א, יורה דעה סי' ר"ג רב"ח-רל"ד, אבן העזר סי' ע"ד.

מצוה תו

לא יחל דברו (לא תעשה רל"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִשְׁנוֹת וְלַעֲכֹר מֶה שֶׁנֶּדֶר וְנִתְחַיֵּב בוֹ הָאָדָם מִכַּח דְּבוּר וְאַפְּלוֹ בְּלֹא שְׁבוּעָה, שְׁנֵאֲמַר (במדבר ל, ג) 'לֹא יִחַל דְּבָרוֹ'.

משנה הלכות

באחריותו אם מתה או נאבדה, אמר 'הרי זו' זה נדבה ופטור מאחריותה².

פרטי דינים בחלות נדרים. האוסר על עצמו מין מפירות או מין מאכל ואוכל

ממנו כל שהוא לוקה, שאין לנדרים שיעור, והנודר מדבר הוי כמפרש כל שהוא³. ובכל דבר הנידר יכול להתפס בו בנדר, כגון האומר הרי פירות עלי כקרבת נאסרו מפני שהקרבת הוא בעצמו דבר הנידר, אבל האומר כחזיר אין כאן נדר ומותרין, שאי אפשר שיעשה דבר שאינו חזיר כבשר חזיר, זה הכלל המתפס באיסור שיכול לעשותו בנדר אסורים ואם לאו מותרין⁴. החוזר תוך כדי

כ"ג). ונסתפקו האחרונים אי מתירין נדרים בכתב⁵. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים, ונקבות אינם ראויים להתיר נדרים⁶. האדון קופה את עבדו ועובר על נדרו⁷.

תו) שני מיני נדרים. דע דשני מיני נדרים הם, א' שאוסר על עצמו דברים המותרים כגון האומר פירות אלו אסורין עלי בכל לשון שיאסר, ואע"פ שאין שם שבועה ולא הזכרת שם או כינוי הרי זה נאסר, וזהו הנקרא נדרי איסור⁸. מין שני שחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו, כגון האומר הרי עלי להביא עולה או שלמים או מנחה, הרי זה כדבריו, האומר 'הרי עלי' הרי זה נדר וחייב

כד. עיין ט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ, ועיין שם בפתחי תשובה ס"ק ט. ועיין משנה הלכות נדרים סי' כ"ג. כה. פתחי תשובה שם ס"ק ב בשם תשובות ר' עקיבא איגר בהשטות לס' ע"ג, מנחת חינוך. כו. רמב"ם הל' נזירות פ"ב ה"ז-יח. ובהל' עבדים פ"ח ה"ז. ועיין שם הל' שבוועות פ"ב ה"ו, ובראב"ד ונושאי כליו שם. יו"ד סי' רס"ז סע"ב. (תז) א. רמב"ם הל' נדרים פ"א ה"א. ב. שם ה"ב. ג. שם ה"ה. ד. רמב"ם שם ה"ז-ח. ט. יו"ד סי'

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכָּתְבוּ בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת, כִּי בְרִית כְּרוּתָה לְשִׁפְתַיִם וּבְדַבּוּרוֹ אֶתְעַבֵּד מַעֲשֵׂה הַנֶּדֶר, וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּבָר מִטִּיל אֲסוּר עַל הַחֶפֶץ בְּדַבּוּרוֹ, וְאִם הוּא חֶפֶץ שְׁלֹו יָכוֹל לֶאֱסֹרוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ. גַּם הַמְּקַדֵּשׁ חֶפֶץ בְּפִיו בְּלִבָּד נַעֲשֶׂה הַקִּדְשׁ גָּמוּר (וְאִפְלוּ בְּמַחֲשָׁבָה), וְלִכֵּן 'אִישׁ כִּי יִדֹר נֶדֶר לָהּ' (בַּמִּדְבָּר שֶׁם) אֲסוּר לְשִׁנּוֹת מִדַּבּוּרוֹ וְכִכֵּל הֵיטָא מִפִּיו יַעֲשֶׂה' (אוֹר הַמִּצְוֹת (לֹאנֶגֶד ח"ג מִצְוָה קנז). וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל (בַּמִּדְבָּר שֶׁם) 'וְיָטַע' כִּי יִדֹר נֶדֶר לָהּ' אֵינּוּ כִּמוֹ 'אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהּ' (תַּהֲלִים קלב, ב), כִּי הוּא כִּמוֹ 'וְיִשְׁבַּע לוֹ' (בְּרֵאשִׁית כד, ט) שֶׁנִּשְׁבַּע אֵלָיו לְצַרְפוֹ, אֲבָל בְּשִׁבוּעוֹת נֶאֱמָר (דְּבָרִים ו, יג) 'וּבִשְׁמוֹ תִּשְׁבַּע', 'וְאִשְׁבִּיעַךְ בָּהּ' (בְּרֵאשִׁית שֶׁם ג), 'הִשְׁבַּעָה לִּי בֵּאלֹהִים' (שֶׁם כא, כג), אֲבָל בְּנִדְרִים לֹא נֶאֱמָר יִדֹר בָּהּ אֶלָּא 'לָהּ', וְכָכָר זָכְרוּ חֲכָמִים טַעַם לְדָבָר בְּסִפְרֵי (מִצְוֹת א) 'מֵה הַפֶּרֶשׁ בֵּין נִדְרִים לְשִׁבוּעוֹת, נִדְרִים כִּנּוּדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ שִׁבוּעוֹת כִּנּוּשְׁבַּע בַּמֶּלֶךְ עֲצֻמוֹ' עֵין שֶׁם. וְאִי לוֹ לְמִי שֶׁנֶּדֶר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ מִלְכֵי הַמֶּלְכִּים וְלֹא מִקִּיּוֹ, כִּי פּוֹגֵם חֵם וְחִלְלָה בְּכַבּוֹד הַמֶּלֶךְ, וְאֵינּוּ דוֹמָה

משנה הלכות

והריב"ש (סי' ש"ע) כתב דאפילו למאן דסבירא ליה שליח אסור, מודה בכתב דכתב יד עדיף משליח, ועיין במשנה הלכות נדרים (סי' כ"ג). בעל נעשה שליח לחרטת אשתו אם היו בית דין יושבין מכונפין, אבל אם צריך לכונפן אינו נעשה שליח¹.

נודר על דבר מצוה. ונדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות, והאומר קונם תפילין שאיני מניח, מצות שאיני אוכל, הרי

דיבור חזרתו חזרה². ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו³. ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם הדרים באותו מקום⁴.

על דעת רבים. הנודר על דעת רבים אין לו התרה, ולדבר מצוה מתירין⁵. ולעלות לארץ ישראל הוה מצוה⁶.

התרה על ידי שליח. ונחלקו הפוסקים אי הנודר עושה שליח לשאול על נדרו⁷, ורבינו שמשון התיר לבקש חרטה בכתב⁸,

ר"ד ס"א, וסי' ר"ה ס"א. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. יו"ד סי' ר"י ס"ג. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"ג. יו"ד סי' רכ"ה ס"א. וש"ך שם ס"ק א. ז. רמב"ם שם פ"ט ה"א. יו"ד סי' רי"ז ס"א. ח. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ח. יו"ד סי' רכ"ה ס"א. ועיין במשנה הלכות חידושי נדרים סי' מ"ה. ט. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קצ"ב. ובי"ד סי' רכ"ה ס"ו. וש"ך ופתחי תשובה שם. י. עיין יו"ד סי' רכ"ח ס"ז. יא. שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקנ"ד, הובא בבית יוסף שם, ובט"ז ס"ק כ. יב. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ד. יו"ד סי' רל"ד ס"ו.

הַעוֹשֶׂה רַע לְעַצְמוֹ, לְמַנִּיעַ אֶת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת בְּאִמְצָעוֹתוֹ דָּבָר רַע, שְׂאוֹמֵר לֹא דִי שְׁעִבְרַת רְצוֹנִי אֶלָּא שְׁהֲרִנֹתִנִי לַעֲלֹת אוֹתִי לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יָדִי, וְלִכֵּן 'לֹא יַחֲל דְּבָרוֹ' (עיין אלשיך שמות כ, ז).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

פְּרֻשֶׁת מִסְעֵי יֵשׁ בֶּה ו' מִצְוֹת, ב' מִצְוֹת עֲשֵׂה וד' לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה תח

לָתֵת לְשִׁבְט לְוִי עָרִים לְשָׁבֶת (מצות עשה ק"ע)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָתֵת לְלוֹוִים עָרִים לְשָׁבֶת בָּהֶן שְׂנֵאָמֵר (במדבר לה, ב) 'צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם ערים לשבת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂמִבְאָר בַּתּוֹרָה שֶׁשִּׁבְט לְוִי לֹא יִנְחֲלוּ נִחְלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁהוּא נָכוֹן לַעֲבוּדָתוֹ יִתְפַּרֵּךְ, אֲבָל זֶה רַק בְּנִחְלָת שְׂדוֹת וּבְכָרְמִים, מִיְהוּ הָיוּ צָרִיכִים לָהֶם עָרִים לְשָׁבֶת בָּהֶם הֵם וּנְשֵׁיהֶם וְטַפָּם וְכָל חֵיתָם וְאֲשֶׁר לָהֶם, וְהַפְּרִישׁוּ עָרִים אֵלּוּ לְהִיּוֹתָם עָרֵי מִקְלָט לְרוֹצֵחַ נֶפֶשׁ

משנה הלכות

בארץ, נצטוו ישראל ליתן להם ערים לשבת, ומגרשיהם הם שש ערי מקלט ועליהן שנים וארבעים עיר, וכשמוסיפין ערי מקלט אחרים בימי המשיח, שיתגלה לנו במהרה, הכל ללוויים". שיעור גודל הערים עיין לעיל במצוה שמ"ב, ארבעים ושנים עיר הנוספות על השש נמי קולטות, ומה בין אלו לאלו, שערי מקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, הואיל ונכנס נקלט, ושאר ערי הלוויים אינם קולטות אלא לדעת, ורוצח הדר בערי

זה נדר וצריך להתיר, ושבועה אינה חלה על דבר מצוה, ובזה חמור נדר משבועה, ויש חמור בשבועה מבנדר". הנודר שלא לשחוק אסור להטיל גורלות". הנשבע לקיים המצוה עיין להלן (מצוה תקע"ד) אי עובר על כל יחל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

(תח) מספר ערי הלוויים. קיום המצוה, שבט לוי אף על פי שאין להם חלק

יג. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"א. יו"ד סי' רט"ו ס"א, וסי' רל"ט ס"ג-ד. יז. יו"ד סי' רי"ז סמ"ח, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קי"ט. (תח) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ג ה"א.

בְּשִׁנְגָּה, כִּי אוֹלֵי תִכְפֹּר עָלָיו אֲדַמָּתָם הַמְקֻדָּשֶׁת בְּקֻדְשָׁתָם (חינוך). וְהוֹצֵחַ יֵשֵׁב שָׁם 'עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל' (במדבר שם כה) לְפִי שְׁלֹא הַתְּפִלָּל שְׁלֹא יֵאָרֶע הַתְּקֵלָה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּחַיָּיו. וּכְשִׁימְשִׁיךְ לֵישֵׁב בְּעִיר מְקֻלָּטוֹ יִצְטָעֵר שְׁלֹא יוּכַל לָשׁוּב לְבֵיתוֹ וְיִתְפַּלֵּל שְׁיִמּוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְתִתְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ וְיִקְבַּל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עָנְשׁוֹ מִדָּה בְּנֶגֶד מִדָּה, שְׁמַפְנִי שְׁלֹא הַתְּפִלָּל הוּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יָמוּתוּ שְׁלֹא בְּזִמְנָם הוּא יָמוּת שְׁלֹא בְּזִמְנֵהוּ, וְיִתְמַנֶּה אַחֵר תַּחְתָּיו שְׁיִתְפַּלֵּל וְלֹא תִהְיֶה עוֹד הַתְּקֵלָה בְּיִשְׂרָאֵל (לבוש האורה פר' מסעי רש"י במדבר שם). וְזֶה הַטֶּעַם יֵשׁ לוֹמֵר גַּם כֵּן שֶׁהַקְצוֹ עֲרֵי הַלְוִיִּם, כִּדִּי שְׁיִצְטָעְרוּ מִן הָרוֹצְחִים בֵּין שְׁלֹא הַתְּפִלָּלוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

סוּמָה כִּז: מִכּוֹת ט: י. עֲרִכִין ט:ג, רמב"ם הל' שמיטה פ"ג, ספר המצוות מצות עשה קפ"ג, סמ"ג עשין קנ"ה.

משנה הלכות

דכל ערי הלוויים קולטות וכל אחת מהן מקלט הוא שנאמר (במדבר לה, ו-ז) 'ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר. וכל הערים אשר תתנו ללוויים ארבעים ושמונה עיר', הקישן הכתוב כולן זו לזו לקלוט', הרי דגם על המ"ב עיר אי לאו הקישא לא היו קולטין, ואם כן עיירות משאר ארצות שאין להם היקש אינן קולטות. וכתב הסמ"ג דלעתיד לבוא הלוויים נוטלין חלק אף בארץ, והאחרונים הקשו עליו. ועיין פסיקתא רבתי (אות א) וברוקח הגדול (הל' ר"ח סי' רכ"ט) 'א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל בכל העולם כולו'. ונוהג בארץ ישראל, ומוטל על הצבור ויותר על ראשי העם.

מקלט אינו נותן שכר בית, והדר בארבעים ושנים עיר נותן שכר לבעל הבית^א.

שאין ללוויים נחלה בארץ. בן לוי שנטל חלק בארץ ישראל חוץ מזו מעבירין אותה ממנו, ואם ירש מאבי אמו ישראל הרי הוא שלו ודינו כדין ישראל לענין מכירה וגאולה^ב. שאר ארצות שכובש מלך ישראל, הכהנים והלוויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל^ג. ובמנחת חינוך נסתפק אי עיירות שנוטלין הלוויים בשאר הארצות ג"כ קולטות, ותלוי בערי הלוויים בכל מקום שהם, או גזירת הכתוב דוקא הני מ"ח, וכתב דספק עד שיבוא מורה צדק, ולפי עניות דעתי פשוט דדוקא הני מ"ח, ונראה ראייה מהגמרא במכות (י).

א. ראה מכות יא: וברש"י במדבר שם כה. ג. שם הל' רוצח פ"ח ה"י. ד. שם הל' שמיטה שם ה"ט-י. ה. שם ה"א. ו. עיין סמ"ג מצות עשה ע"ו.

מצוה תט

שְׁלֹא לְהִרְג רֹצֵחַ עַד עֲמֻדוֹ בְּדִין (לא תעשה רל"ט)

הַזֵּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהִרְג מִי שְׂרֹאֵהוּ עוֹבֵר בְּחַטָּא שְׂתִּיחִיב
עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין קֹדֶם שְׁנִבְיָאֵהוּ לְבֵית דִּין, שְׁנֵאמַר (במדבר לה, יב)
'וְלֹא יוֹמַת הָרֹצֵחַ עַד עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂדִינִי נְפָשׁוֹת צָרִיכִין דְּקִדּוֹק גָּדוֹל וְשִׁקְיָה רַבָּה
לְהוֹצִיא הַדָּבָר לְאַמְתּוֹ, כִּי הוּא דָּבָר קָשֶׁה מְאֹד לְבַרֵּר הָאֲמָת,
וְנִצְטָווּ הָעֵדָה לְהִיּוֹת שׁוֹפְטִים וּמִצִּילִים, כְּלוֹמֵר שְׂיִהֲפֹכוּ בְּזֻכוֹתָא. וְלֹא שְׂיִטָּה
דִּין חֵם וְחִלְלָה, אֲלֵא שְׂאֵם יֵשׁ לוֹ זְכוֹת יִצִּילֵהוּ וְלֹא יִהְיֶה, וְלִכֵּן הַזֵּהִירוּנוּ
הַתּוֹרָה שְׂיִבֵּא הַדִּין לִפְנֵי בֵּית דִּין וְלֹא יִדְיֵנוּהוּ הָעֵדִים שְׂרָאוּ הַדָּבָר בְּעֵינֵיהֶם

משנה הלכות

היה השעה צריכה לכך הרשות בידן להרגו
להוראת שעה ומיגדר מילתא^א.

רודף. ואף על פי כן מי שהיה רודף אחר
חבירו להרגו או אחר נערה המאורסה
והזהירוהו ולא מנע מלרדוף, אע"פ שלא
קיבל התראה חייבים להצילו באחד מאבריו
הרודף, ואם לא יכול להצילו באחד מאבריו
חייבים להרגו ולהציל הנרדף^ב.

רוצח שאי אפשר לחייבו. ההורג נפשות
נפשות בעדים בלא התראה, או שראו
זה אחר זה, או שהכחישו בבדיקות ולא
בחקירות, כל אלו רצחנין הם, ובית דין
מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים
עד שכרסו נבקעת^ג, ואין עושין כן לשאר

תט) גדרי המצוה. רוצח וכן כל חייבי בית
דין, אין ממיתין אותו העדים ולא
הרואין אותו עד שיביאו אותו לבית דין,
וידינוהו למיתה בעדים^ד. עברו העדים והרגו
לחוטא קודם שהביאוהו לבית דין וחייבהו
הבית דין, אפילו היה חייב מיתה דין ההורג
כדין רוצח נפש מישראל ונהרג עליו בזמן
הבית בעדים והתראה^ה.

שבית דין מענישין לצורך השעה. וחייבין
בית דין להכות ולאסור במצור
ובמצוק שנים רבות כדי לשבור זרוע
הרשעים, כגון השוכר אחרים להרוג אדם
מישראל, וכן המוסר חבירו לפני חיה ואכלהו
וכיוצא בזה, ואף שדינו מסור לשמים, ואם

תט) א. עיין ר"ה כו. וע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלג. **ב.** רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ה.
ג. מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם פ"ב ה"ד-ה. חו"מ סי' תכ"ה בהגה בריש הסימן. **ה.** רמב"ם שם פ"א ה"ז.
חו"מ שם ס"א. **ו.** רמב"ם שם פ"ד ה"ח.

וְהִתְּרוּ בוֹ, כִּי מִתּוֹךְ רְאוּת עֵינֵיהֶם וְהִתְּרָאֲתָם לֹא יוּכְלוּ לְהַפְךָ בְּזִכּוּתוֹ
 לְעוֹלָם (חינוך). גַּם מִתְקוֹן הָעוֹלָם הוּא שְׁלֹא יַעֲמְדוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עַל רֵעֵהוּ
 בְּשׁוֹק וְיִהְיֶהוּ וַיֹּאמְרוּ פֶּעַל אֲנִי וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ רָצַח (אור המצוות (לאנגר) ח"ד
 מצוה רצב). לָכֵן צִוְּתָה הַתּוֹרָה לְהַעֲמִיד הַרְשָׁע בְּדִין, וַיֵּרְאוּ לְנַפְשָׁם שְׁמָא
 יָבִיֵּא עֲדִים אֲחֵרִים לְהַזְמֵם, אוֹ שִׁכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה עַל יְדֵי דְרִישָׁה
 וַחֲקִירָה עַל כָּל פְּנִים. וְאִפְּלוּ בֵּית דִּין אוֹ עֲדָה כְּלָה רְאוּהוּ הוֹרֵג נֶפֶשׁ,
 יִהְיוּ בְּלָם עֲדִים וַיִּשְׁאֲוֶהוּ אֵצֶל בֵּית דִּין אַחֵר וַיְדִינוּהוּ.

מכות יב. רמב"ם ה"ו רוצח פכ"א, ספר המצוות לא תעשה רצ"ב, סמ"ג לאוין קס"ג.

משנה הלכות

חייבי מיתות בית דין אלא כשאין יכולים לחייבם פוטרין אותם^ז.
 בה כדי להמית, וזרק אחד באחרונה ויש בה כדי להמית ומת האחרון חייב^ח.

רצח בלא כוונה. המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור^ט. הכוהו עשרה בני אדם במקלות וכל אחד יש בו כדי להמית ומת, כולן פטורין ממיתה, וכן אם דחפוהו שנים במים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהם והרג, שנאמר (ויקרא כד, יז) 'כל נפש אדם' שיהא אחד הורג כל נפש^י. זרקו בו עשרה אבנים זה אחר זה וכל אחת מהן אין

אלו שמורידין ולא מעלין. המינין והאפיקורסין שכופרין בתורה ועושין עבירות להכעיס הן מן המורידין ולא מעלין^י. עכו"ם עובדי עבודה זרה ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין^{יב}, אבל ישראל העושה עבירות להנאתו ולתאבון מצוה להצילם ואסור לעמוד על דמו^{יג}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ז. חינוך ועיין מכות יב. ח. שם ה"ט. ט. שם ה"א. י. שם ה"ו. סנהדרין עח. יא. רמב"ם שם ה"ז. יב. שם ה"י. חו"מ שם ס"ה. יג. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם. יד. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם. סמ"ג.

מצוה תי

לְהוֹשִׁיב מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁנְגָּה בְּעָרֵי מִקְלָט (מצות עשה קע"א)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהַגְלוֹת מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁנְגָּה בְּעָרֵי מִקְלָט, שְׁנַאמֵר (במדבר לה, כה) 'וְהוֹשִׁיבוּ אֹתוֹ אֶל עִיר מִקְלָטוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִשּׁוּם דְּגֻלוֹת מְכַפֶּרֶת עֲוֹן, וְהוּא בְּמָקוֹם מִיתָה שְׁנִנְגָּה מִמָּקוֹמוֹ וְחִבְרָיו, לְמָקוֹם שָׂאִין מִבִּירִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ אֲנָשִׁי 'אוֹ חֲבֵרוֹתָא אוֹ מִיתוֹתָא'.^א וּלְפִי שְׁזָה הָיָה רוֹצֵחַ בְּשׁוּגָה גּוֹלָה לְכַפֵּר עָלָיו. לְבַד מֵה שְׁכַתְבָּה הַתּוֹרָה לְהַצִּילוֹ מִיַּד גּוֹאֵל הַדָּם לְבַל יִהְרַגְנוּ עַל לֹא חָמָם בְּכַפּוֹ, שֶׁהָיָה שׁוּגָה הָיָה וּמֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שָׁמוֹ אֶרֶץ לֹא כֶּן (חינוך). וְאִם יֵצֵא

משנה הלכות

כיצד גולה. בתחילה כל ההורג אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, ובית דין של העיר מביאין ודנין אותו, נפטר פוטרין אותו, נתחייב מיתה הורגין אותו, נתחייב גלות, מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם על הדרך ואומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשוגג בא מעשה לידו. יצא מעיר מקלטו וחוץ לתחום העיר בזדון, רשות ביד גואל הדם להרגו וכל אדם אין חייבין עליו אם הרגוהו, יצא בשוגג ההורג גולה עליו, ואם הורגו בתוך התחום נהרג עליו.^א

פרטי דינים. המזבח קולט להורג בשגגה, ואם הרגו שם גואל הדם נהרג עליו.^ב נגמר דינו להגלות ומת קודם שגלה מגלין עצמותיו לשם, וכשימות הכהן גדול מוליכין

(תי) איזה רוצח גולה. מצות עשה על הבית דין להגלות ההורג נפש בשגגה ממקום מושבו לערי מקלט.^ג ואינו גולה אלא אם כן מת ההרוג מיד,^ד חבלו ולא מת מיד אע"פ שמת אח"כ מחבלתו אינו גולה,^ה והראב"ד השיג עליו.^ו ישראל שהרג עבד בשגגה, או עבד שהרג ישראל בשגגה, גולין, וכן גר תושב שהרג את גר תושב,^ז אבל גר תושב שהרג את ישראל נהרג עליו.^ח בן שהרג את אביו גולה, וכן האב שהרג את בנו, היה מייסר בנו ללמוד תורה או חכמה או אומנות ומת פטור, ואם היה אומנות שאין צריך לה נהרג עליו.^ט הרב המכה את תלמידו ושליח בית דין הרודה הבעל דין והמיתו בשגגה פטורין.^י וכן כל אדם מישראל המייסר לרשע כדי שישוב ומת פטור (סמ"ק).

(תי) א. עיין ב"ב טז: ב. רמב"ם הל' רוצח פ"ה ה"א. ג. שם ה"ב. ד. שם. ה. שם. ו. שם ה"ג. ז. שם ה"ד. ח. שם ה"ה. ט. שם ה"ו. י. שם ה"ז. יא. שם ה"ט. יב. שם ה"י.

יֵצֵא הָרוֹצֵחַ מֵעִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וּמִצָּא אוֹתוֹ גּוֹאֵל הַדָּם מִחוּץ
 לַגָּבֹול עִיר מִקְלָטוֹ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ אִין לוֹ דָּם^י, וְגַם כָּל אָדָם אִין חֵיבִין עָלָיו.
 וְעוֹד תּוֹעֵלֶת אַחֲרֵת בְּדָבָר לְבַל יֵרָאוּ קְרוֹבֵי הַמֶּכָּה אֶת הָרוֹצֵחַ לְעִינֵיהֶם
 תָּמִיד בַּמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה הָרָעָה, וּדְרָכֶיהָ דְרָכֵי נָעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם־
 (חינוך). וְטַעַם 'עַד מוֹת הַכֶּהֵן הַגָּדֹל' (במדבר שם כה) דְּרוֹצֵחַ מִקְצָר יָמָיו שֶׁל
 אָדָם וְכֵהֵן גָּדוֹל מְאֹדָה, אִינוֹ דִּין שִׁיעָמַד הַמִּקְצָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ (רש"י
 במדבר שם)^{יב}. 'רַבִּי אוֹמֵר רוֹצֵחַ מִטֵּמֵּא הָאָרֶץ וּמִסֵּלֵק הַשְּׂכִינָה וְכֵהֵן גָּדוֹל
 מִשְׁרָה שְׂכִינָה בָּאָרֶץ, אִינוֹ בְּדִין שִׁיעָמַד הַמִּסֵּלֵק לִפְנֵי מִי שֶׁגָּרַם לְהַשְׁרוֹת
 שְׂכִינָה' (ספרי פר' מסעי ב), וְעֵין לְעִיל (מצוה ת"ח).

מכות פרק ב, רמב"ם הל' רוצח פ"ה, ספר המצוות מצות עשה רכ"ה, סמ"ג עשין ע"ה.

מִצְוַת תִּיא

שְׁלֹא יִהְיֶה הָעֵד טוֹעֵן וְדִין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת (לא תעשה ר"מ)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִהְיֶה הָעֵד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת טוֹעֵן זולת
 הַגִּדָּת עֵדוּתוֹ לְבַד לֹא לְזִכּוֹת וְלֹא לְחֻבָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, ל) 'וְעַד
 אֶחָד לֹא יַעֲנֶה נֶפֶשׁ לְמוֹת'.

משנה הלבית

שישראל על אדמתן והחייב על בית דין של
 העיר שהרוצח שם להושיבו בעיר מקלט.

תיא) גדרי האיסור. כל עד שהעיד בבית דין
 בדיני נפשות אינו נעשה דיין
 ומורה בדין זה שנהרג, ואסור ללמד עליו
 זכות או חובה לאחר שהגיד עדותו, ואם אמר

עצמותיו לקבר אבותיו^{יז}. עיר מקלט שרובה
 רוצחים אינה קולטת^{יח}. ההורג בעיר מקלט
 גולה בה משכונה לשכונה ואינו יוצא מן
 העיר, בן לוי שהרג בעירו גולה לעיר אחרת
 מערי הלויים. הרג חוץ לעיר וברח לעירו
 קולטתו^{יט}. השונא שהרג בשוגג אינו נקלט,
 חזקתו שהוא קרוב למזיד^י. ונוהג בזמן

יג. במדבר שם כז. יד. ע"פ משלי ג, יז. טו. ועיין ילקוט ש"ב פר' מסעי תשפח. טז. שם פ"ז הל' ג. יז. שם
 ה"ו. יח. שם ה"ה. יט. שם פ"ו הל' י.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָעֵד הַמַּעֲיֵד עָלָיו שְׁמֹחֵב מִיתָה הָיָה כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ וְיִרְצָה לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה (עֵיין חִינוּךְ מִצְוֵה תט), וְאִם יִרְצָה לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹלִי מִתְחַרֵּט עַל שֶׁהָעֵד עָלָיו אוֹ שֶׁשָּׁקַר הָעֵד וְהָיָה נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ שֶׁלֹּא יוֹזֵם וְיִתְחַיֵּב (עֵיין רש"י סנהדרין לז. ד"ה ורבנן. ועיין אלה המצוות (חאגיז) מִצְוֵה תיא). וְאִפְלוּ אִמֶּת הָעֵד וְכָלִי טַעַם נִגְיָעָה יֵשׁ טַעַם בָּזָה שֶׁלֹּא יִחְשְׁבוּ וְיִחְשְׁדוּהוּ שֶׁשֵּׁנָאָה וְשִׁטְמָה גְּדוֹלָה בֵּינֵיהֶם כִּיּוֹן שֶׁהָעֵד עָלָיו וּמִוֶּרָה לְהַמִּיתוֹ, וְנִמְצָא עַד אֶחָד נֶעֱשֶׂה שְׁנַיִם, תְּחִלָּה עַד וְאַחֵר כֶּךָ נֶעֱשֶׂה דִּין וְהוּא רַק עַד אֶחָד, וְלָכֵן 'לֹא יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשג רלד), וְכָל זֶה לְפִי שְׁעָנִין הִרְצִיחָה חֲמוּר מְאֹד שֶׁכֵּה הַשְּׁחָתָה הָעוֹלָם, עַד שֶׁאֲמָרוּ 'הַהוֹרָג נֶפֶשׁ בְּמוֹיֵד אֶפְלוּ עָשָׂה כָּל הַמִּצְוֹת אֵינוֹ נִצּוֹל מִן

משנה הלכות

חותכין הדין על פי דברים אלו, אלא שאסור לו שידבר דבר בזה¹. ונסתפקתי שאם ידע לו זכות או חובה ואמרו לאחד התלמידים או לאחד הדיינים ביחידות שהם ילמדו לו זכות או חובה זו אי הוה בכלל האיסור, או דילמא דוקא לפני בית דין אסור ללמד זכות וחובה, וצריך עיון.

כללים. ונוהגת מצוה זו בזכרים הראויים להעיד בזמן הבית וסנהדרין במקומן, כי אז נידון דיני נפשות, ואם עבר ודיבר לזכות או לחובה עבר על לאו זה ואין לוקה עליו לפי שאין בו מעשה. והרמב"ן ז"ל פירש הכתוב ללאו אחר, והוא שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות, וכגון שהיו העדים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר רחוק מן הראשון שאין יכולין

יש לי ללמד עליו זכות או חובה משתקים אותו, ודרשינן 'למוות' כלומר עד שהעיד בנפש למוות לא יענה בדבר אלא יעיד וישתוק, ובדיני ממונות מלמד זכות וחובה אלא לא ימנה עם הדיינים שאין עד נעשה דיין².

בעדות דרבנן או לא הוצרך להעיד. ובדבר שהוא דרבנן כגון שהביא גט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם נעשה דיין והוא ושניים אחרים נותנין לה³. עד הרואה ונתכוון להעיד, ואין צריך להעיד מפני שיש אחרים, נעשה דיין⁴. עד נעשה דיין בקיום שטרות דרבנן⁵.

בדיעבד שלימד זכות או חובה. ופשוט שאם עבר העד ואמר זכות או חובה בדיני נפשות והבית דין רואין דבריו

תיא א. עיין רמב"ם הל' רוצח פ"ד ה"ט. ב. רמב"ם הל' עדות פ"ה ה"ח. ג. שם ה"ט. ד. עיין שם ה"ח בכסף משנה ובלחם משנה. ה. רמב"ם שם פ"ז ה"ו. חו"מ סי' מ"ו סכ"ד. ו. מנחת חינוך.

הַדִּין' (חינוך מצוה תי), אֲבָל בְּדִינִי מְמוֹנוֹת עַד מְלִמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה אֶלֹא
שְׁאִינוֹ נַעֲשֶׂה דִין.

סנהדרין יג: כתובות כא: ב"ק צ: רמב"ם הל' עדות פ"ה, ספר המצוות לא תעשה רצ"א, סמ"ג
לאוין רס"ד בסופו ולא מנאו לאו מיוחד.

מִצְוַת תִּיב

שְׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִרוֹצַח (לא תעשה רמ"א)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִרוֹצַח בְּדִי לְפָטְרוֹ מִמִּיתָה,
שְׁנֵאמֹר (במדרש לה, לא) 'וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אַחֵר שֶׁהוּא רָשָׁע
לְמוֹת'.

משנה הלבות

ממון, אזי היא מוזהרת משום לאו זה שלא
ליקח ממון ותצילנו. והמנחת חינוך כתב דגם
כוונת הרמב"ם כך דכולי עלמא בכלל, אלא
שדיבר על פי רוב, ועיין ברית משה. ובאמת
כי קשה לומר שהרמב"ם לא כתב בדקדוק,
ואולי כוונת הרמב"ם ז"ל דבאמת כשהמלכות
דנין מותר להצילו, דרק על פי בית דין
סמוכין אם יצא דינו הורגין. והמנחת חינוך
כתב דמה שכתב החינוך 'בזמן הזה' כוונתו
בזמן שהיו דיני נפשות נוהגין על פי בית דין
סמוכין, ודבר זה דוחק גדול דבשום מקום לא
כתב החינוך בזמן הזה וכוונתו על זמן שיש
בית דין סמוכין, וצריך עיון.

במחל הנרצח. ופשוט דאפילו הנרצח
בעצמו רצה ליקח כופר נפשו כגון
שחי קצת, אינו יכול, וכן כתב החינוך, ואפילו
מחל לרוצח אינו כלום ועיין רש"י בקידושין

לראות זה את זה, אף שראו שניהם הבעל
עבירה עבר אין מקבלין עדותין¹.

תיב) גדרי האיסור. רוצח שהרג נפש
מישראל ורצה ליתן כופר
נפשו אסור לקבל ממנו, ואפילו נתן כל ממון
שבעולם, ואפילו רצה גואל הדם לפטרו, כי
אין נפשו של אדם קנין גואל הדם אלא קנין
הקדוש ברוך הוא, ואין לך דבר שהקפידה
עליו התורה יותר משפיכת דמים².

מי מוזהר. והנה הרמב"ם כתב במצוה זו
'ומוזהרין בית דין', משמע דסבירא ליה
דרק על הבית דין אזהרה זו נאמרה, וכן כתב
הסמ"ג, אבל החינוך כתב דמצוה זו 'נוהגת
בזכרים ונקבות', ואף על פי שנקבות אינן
דנות, הענין הוא שאם אולי בזמן מן הזמנים
מחמת מלכות או סיבה אחרת יבוא ביד אשה
ענין שישאלו ממנה להציל נפש רוצח בשביל

ז. ספר המצוות מצות לא תעשה ששכח אותן הרב מצוה ט, הובא בחינוך. **תיב) א.** רמב"ם הל' רוצח פ"א
ה"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. גְּלוּי לְכָל בֶּר דַּעַת אֲשֶׁר יִשְׁכִּיל וַיְבִין שְׂאֵם הוֹרְשׁוֹ
אֲדוֹנֵי אֶרֶץ לָקַח כֶּפֶר מִיד הָרוּצַח נִמְצָא שְׁכָל הַגָּדוֹל מִחֲבֵרוֹ
וְעָשִׂיר מִמֶּנּוּ יִהְרָגֵנוּ אִם יַחֲרֶה בּוֹ אָפוֹ וַיִּתֵּן כֶּפֶרוֹ אֲשֶׁר יוֹשֶׁת עָלָיו,
וְנִמְצָא חֶרֶב אִישׁ בְּאֶחָיו וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ דָּמִים וְהַיִּשׁוּב בָּטָל (חִינוּךְ),
וְהוֹהִירָה הַתּוֹרָה עַל זֶה מִפְּנֵי קִטְנֵי הַשְּׁכָל שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַה בָּצַע בִּי
נִהְרַג אֶת הָרוּצַח וְהָרִי לֹא יַחֲזִיר הַנִּרְצָח וַיַּחֲיֶה, אֲלֵא יִתֵּן כֶּפֶרוֹ לְגוֹאֵל
הַדָּם וְעַל כָּל פָּנִים יַחֲיוּ הָאֱלֻמָּנָה וְהַיִּתוּמִּים מִכֶּסֶּפּוֹ, וְלֹא נִשְׁחִית עוֹד
נֶפֶשׁ מִן הָאֶרֶץ, וְאוֹלֵי גַם הָאֱלֻמָּנָה וְהַיִּתוּמִּים כִּמְעַט יָמוּתוּ בְּרָעַב וְטוֹב
לָנוּ שְׁנַחֲיָה אוֹתָם בְּכֶסֶּפּוֹ, וְכָל שָׂכֵן שְׂאֵם יִסְכִּימוּ גַם גּוֹאֲלֵי הַדָּם מִחֲמַת
דִּחְקָם וְצָעָרָם, הַזֹּהִירָה הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה (בַּמִּדְבָּר שֶׁם לֵג) 'כִּי לְאֶרֶץ לֹא
יִכְפֹּר כִּי אִם בָּדָם שְׁפָכוֹ' (אור המצוות (לאננגר) ח"ד מצוה רצו). וְאֶפְלוּ רָצָה גּוֹאֵל
הַדָּם לְפָטְרוֹ וְאֶפְלוּ הַנִּרְצָח בְּעֶצְמוֹ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ פָּטְרוֹ לֹא נִשְׁמַע לוֹ,
כִּי אֵין הִרְשׁוֹת בִּידוֹ לְפָטְרוֹ בְּכָל מָמוֹן שְׁבַעוּלָם וּמִשְׁפָּטֵי ה' צִדְקוֹ יַחֲדוּ
לְעֵנִי וְלְעֹשִׁירִי.

כתובות 10: רמב"ם הל' רוצח פ"א, ספר המצוות לא תעשה רצ"ה-רצו, סמ"ג לאוין קס"א-קסב.

משנה הלבות

(יט: ד"ה בדבר שבממון) ובמורה נבוכים (ח"ג פמ"ג), ועיין שו"ת חדות יעקב (סי' י) ודבריו צריך עיון גדול, ומלשון הרמב"ם שכתב 'נפשו של זה קנין של הקדוש ברוך (יט: ד"ה בדבר שבממון) ובמורה נבוכים (ח"ג פמ"ג), ועיין שו"ת חדות יעקב (סי' י) ודבריו צריך עיון גדול, ומלשון הרמב"ם שכתב 'נפשו של זה קנין של הקדוש ברוך

הוא' פשוט דאין לזה כופר בעולם. והעובר על זה ולוקח כופר להציל רוצח עובר בלאו זה ואינו לוקה, ונוהג בזמן שדיני נפשות נוהגין.

מצוה תיג

שֶׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִהַמְחִיב גְּלוּת (לא תעשה רמ"ב)

הַזֵּהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִהַמְחִיב גְּלוּת לְפָטְרוֹ מִמְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, לב) 'וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מְקֻלָּמוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵין בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. וְשֶׁלֹא תֵאמַר בֵּיוֹן שֶׁלֹא הָרַג בְּמִזִּיד וּמֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִיָּתָה לוֹ, בְּיָדָיו הִנֵּה־הָרַג מְחִיב מִיָּתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם הִיָּה, וְכַמַּעֲשֵׂה דְאִמְרוּ חַו"ל מִשְׁנִים שֶׁנִּזְדַּמְנוּ בְּפִנְדֵּק אֶחָד וְאֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מִזִּיד, וְאִם כֵּן נִקְבַּל גַּם הַכֶּפֶר. וְגַם כִּי גִזְאֵל הָדֵם יִמְחַל לוֹ בְּעֵבוֹר הַכֶּפֶר כִּי לֹא אִשֵּׁם הוּא, הַזֵּהִירָה הַתּוֹרָה שֶׁלֹא לִקַּח כֶּפֶר, כִּי נִפְשׁ הַנִּרְצָח אֵינָה נִכְנָסֶת בְּמַחְצָתָהּ, וּמִטַּחַת דְּבָרִים כָּלִפִּי מַעֲלָה, וְאֵין לָהּ מְנוּחָה, וְעַד שֶׁתִּרְאֶה נִקְמָה אֵינָה מִתְפַּיֶּסֶת וְשׁוֹקֶטֶת. וְרֵאיוֹה מְרוּחַ גְּבוּת שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א כב, כא) 'וַתֵּצֵא הָרוּחַ' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלו), אֲלֵא תִהְיֶה גְלוּת מְכַפֶּרֶת 'עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל' וּמִיָּתֵת הַצִּדִּיקִים מְכַפֶּרֶת (עיין שם מצות עשה קעג). גַּם כִּי הוּא נִתְפָּס בַּעֲוֹנוֹ עַל שֶׁלֹא בִקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁלֹא יֵאָרַע לוֹ

משנה הלכות

הרמב"ם³. ולהראב"ד יש לפרש אפי' בשוגג דסבירא ליה דאפי' בשוגג ולא מת מיד גולה. ובספרי (פר' מסעי ג) דרשו עוד "ולא תקחו כופר" הרי שהרג את הנפש במזיד שומע אני אם יתן כופר יגלה, תלמוד לומר 'לא תקחו כופר לנוס שמה'. ומכל שכן לפטור לגמרי, ועיין ברמב"ן (במדבר לה, לא).

חניפה. והזהירה התורה עוד "ולא תחניפו הארץ" (במדבר לה, לג), הרי זו אזהרה לחניפים' (ספרי שם). ולשון רמב"ן

תיג) גואל הדם שלקח כופר, ואם הנרצח יכול למחול. דיני מצוה זו ופרטיה כבמצוה הקודמת. ואם לקח גואל הדם כופר ולא נס לערי המקלט מכל מקום ביד גואל הדם להרגו אם רוצה. ובשוגג אי אפשר לצייר שמחל לעצמו או לקח כופר הנרצח בעצמו, שהרי אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מיד, אבל חבל בו בשגגה אע"פ שמת מאותה חבלה אינו גולה, דשמה הוא קירב מיתתו או רוח נכנסה ובלבלתו. עיין לעיל (מצוה ת"י) דכן הוא דעת

כָּזָה בְּיָמָיו (לבוש האורה פר' מסעי רש"י במדבר לה, כה).² וּבַמִּדְבָּר (ילקו"ש במדבר תשפח)
 "וְאִם יֵצֵא הָרֹצֵחַ" (במדבר שם כו) אֶפְלוּ פְּסִיעָה אַחַת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה וּמָה אִם לְעֵנִין פְּרַעְנִיּוֹת הַפּוֹסֵעַ פְּסִיעָה אַחַת מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, קָל
 וְחֹמֶר לְהוֹלִךְ לְדַבֵּר מִצְוָה שְׁזָכָה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

וּשְׁפָתֵינוּ נִשְׁלַם מִקֶּרֶן פֶּר, בְּהַשְׁלִים סֵפֶר בַּמִּדְבָּר, וְעוֹד יִזְכְּנוּ ה' לְהַקְרִיב פָּרִים, עֲדִי
 נִתְחִיל וְנִסִּים סֵפֶר דְּבָרִים.

משנה הלכות

דמזבח קולט¹, ואינו קולט אלא גגו של מזבח
 לבית העולמים, ואינו קולט אלא כהן ובשעה
 שעבודה בידו, היה עובד סמוך למזבח או
 אחז בקרנותיו אינו קולט². מי שקלטו מזבח
 מוסרין לו שומרין ומגלין אותו, מי שפחד
 ממלך או מבית דין שלא יהרגוהו בהוראת
 שעה וברח למזבח אפילו זר מזבח קולטו³,
 והכסף משנה⁴ תמה מיואב ומחלק בין מורד
 במלכות להורג נפש, עיין שם. ונוהג בזמן
 שיש ערי מקלט בישראל.

(במדבר שם) 'מתחילה הזהיר שלא ניקח
 שוחד ברוצחים, ואח"כ הזהיר שלא נחניף
 להם למעלתם או לתקפם או לכבוד
 משפחתם בלי מקח שוחד, כי אם נחניף להם
 הנה נחניף את הארץ והיא חנפה תחת
 יושביה'. ועיין במכות (יב:) ובמשנה בשביעית
 (פ"י מ"ח) 'אמר להם רוצח אני, ואם כיבדו
 אותנו מכל מקום מותר לקבל', וצריך לומר
 דהתם בשביל תורתם הוא.

קליטת מזבח. ועיין לעיל (מצוה ת"י)

פְּרֻשֶׁת דְּבָרִים יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי לְאוּיִן

מִצְוַת תִּיד

שָׁלֹא לְהַעֲמִיד דִּין שְׁאִינוּ בֶּן תוֹרָה (לא תַעֲשֶׂה רמ"ג)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁלֹא לְהַעֲמִיד דִּין שְׁאִינוּ הֶגוֹן וּבִקֵּי בְּחֻכְמַת
הַתּוֹרָה שְׁנֵאָמַר (דברים א, יז) 'לֹא תִכְרוּ פָנִים', וּבֹא הַקְבֵּלָה לַחֲזו"ל
שָׁלֹא תִהְיֶה מְנוּי הַדִּינִים בְּשִׁבִּיל הַכֶּתֶר פָּנִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂרַשׁ מִצְוָה זוֹ גָּלוּי לְכָל בֶּר שֶׁכָּל, כִּי דִינִים שְׂתִמְנּוּ עַל
הַצָּבוֹר צְרִיכִין לִהְיוֹת אֲנָשִׁים חֲכָמִים גְּדוּלִּים יְדוּעִים בְּחֻכְמַת
הַתּוֹרָה, יוֹדְעֵי דֵת וְדִין לְדוֹן דִּין אֶמֶת לְאֶמֶתוֹ, וְאִם אֵין בָּהֶם דַּעַת הַתּוֹרָה
נִמְצְאוּ מְזוּכִים אֶת הַחֵיב וּמְחִיבִים אֶת הַזְכָּאִי, וְאִפְּלוּ לֹא מַחֲמַת רָשָׁע אֶלֹא

משנה הלבית

ולזלזל בו, והטלית שמתעטף בו כמרדעת
של חמור.²

הראוי להיות דין. וצריך שיהא בדין ז'
מעלות, חכמה, ענוה, יראת חטא,
שנאת ממון, שיאהבו הבריות, ואהבת האמת,
ובעלי שם טוב.³ ועיין שו"ת משנה הלכות
(ח"ב סי' ל"ה קונטרס מיוחד). חכמים
הראשונים היו בורחים מלהתמנות ודוחקים
עצמן הרבה שלא ישבו בדין עד שידעו שאין
שם ראוי כמותם, ושאם ימנעו מן הדין
תקלקל השורה, ואף על פי כן לא היו יושבין
בדין עד שמכבידין עליהם את העם והזקנים
ופוצרין בהן.⁴

דינו של אינו מומחה. ומי שאינו מומחה,
אף על פי שנטל רשות לדון, הרי הוא

תיד) גדרי האיסור. כל אחד מסנהדרין או
מדיינים או מלך או ראש גולה
שהעמידו להן לישראל דין שאינו הגון ואינו
חכם בחכמת התורה וראוי להיות דין, אע"פ
שכולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי
זה שהעמידו עובר בלא תעשה, ואמרו
חכמים (ספרים פר' דברים יז) 'שמא תאמר
איש פלוני נאה או גיבור אושיבנו דין, איש
פלוני קרובי אושיבנו דין, איש פלוני יודע
בכל לשון אושיבנו דין אף שאינו בקי
בחכמת התורה, נמצאת מזכה את החייב
ומחייב את הזכאי'. ואמרו עוד (עיין סנהדרין
ז:) 'כל המעמיד דין שאינו הגון כאילו הקים
מצבה', ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע
אשרה.⁵ דין שנתן ממון כדי שיתמנה אסור
לעמוד מפניו, וציוו חכמים להקל אותו

תיד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ג ה"ח. חו"מ סי' ח' ס"א, חינוך. **ב.** רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם. **ג.** רמב"ם
שם פ"ב ה"ז. חו"מ סי' ז' ס"א. **ד.** רמב"ם שם פ"ג ה"י. חו"מ סי' ח' ס"ג.

מִחֲסָרוֹן יָדִיעָה, וְנִמְצָא יַחֲרִיבוּ אֶת הָעוֹלָם וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ חֲמָם, זוּלַת כִּי
 לֹא יִסְפִּיק לָהֶם גַּם יָדִיעַת הַתּוֹרָה לְבִדָּה, אֲלֵא צָרִיךְ שְׂתַלְוָה אֲלֵיהֶם
 יִרְאֵת ה' קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתָם וַיְהִיו אֲנָשֵׁי מְדוּת, גְּבוּרִים בְּמִצְוֹת כּוֹכָשִׁים
 אֶת יִצְרֵם, וְאֲנָשֵׁי חֵיל לְהַצִּיל עֲשׂוֹק מֵעוֹשֶׁקוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ב, יז)
 'וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן', וְאִזּוֹ וַדָּאִי יִצְלִיחוּ. וְאִם יִשְׁימוּ עֲלֵיהֶם דִּינִים שְׂאִינִם
 מִהֲגָנִים, אִזּוֹ אֲשָׁמֶם שֶׁל הַדִּינִים בְּרֹאשָׁם שֶׁל אֱלֹו שְׁמָנוּ אוֹתָם בְּדִכְתִּיב
 (דְּבָרִים א, יג) 'וְאֲשִׁימָם בְּרֹאשֵׁיהֶם', לְבַד שֶׁהַדִּין עֲתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל
 שֶׁקִּבֵּל עָלָיו (עֵינן טַעְמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּלִי) לֹא תַעֲשֶׂה רָלוֹ).

ע"ז נב. סנהדרין ז: רמב"ם הל' סנהדרין פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רפ"ד, סמ"ג לאוין קצ"ד, חושן משפט סי' ה.

מִצְוַת תְּמוּ

לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי אִישׁ (לֹא תַעֲשֶׂה רמ"ד)

הַזִּהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַדִּין שֶׁלֹא לִירֹא מֵאִישׁ רַע מַעֲלָלִים שֶׁבָּא
 לְדִין לְפָנָיו, אֲלֵא יַחֲתֹךְ הַדִּין לְאַמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים א, יז) 'לֹא תִגְוֹרוּ
 מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֵלֶיךָ הוּא'.

מִשְׁנַת הַלְבוֹת

ובעוונותינו הרבים במדינה זו שלרוב מחללי
 שבת הן הם הממונים לברור להם רבנים,
 ופוק חזי מאי עלתה להם רח"ל, ואל אחינו
 בני ישראל היראים הקדושים אנחנו פונים
 שיחוסו על כבוד התורה ולומדיה ויבררו
 לעצמם גדולי תורה ועל פיהם יצאו ועל
 פיהם יבואו וינעם להם בזה ובבא. ונוהג בכל
 מקום ובכל זמן ואין לוקין על לאו זה.

תמו) גדרי האיסור. קיום המצוה, שנים
 שבאו לדין אחד רך ואחד קשה.

בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינים, לפיכך
 אין דינו דין בין טעה בין לא טעה, וכל אחד
 מבעלי הדינים אם רצה חוזר^ה. ורשאים בעלי
 דינים לקבל עליהם מדעתם אפילו רועה בקר
 ואפילו קרוב ופסול וידון להם בדיני ממונות^ה.
 וכתב החינוך ז"ל 'ובכלל מצוה זו שמי שבחרו
 בו בני הקהל למנות עליהם ממונים לשום
 ענין, שישגיח בכל כוחו למנות רק ראויים
 וטובים על מינוי שהקהל צריכים ולא יגור
 מפני איש למנות מי שאינו ראוי' עיין שם.

בְּשֵׁרֵשִׁי הַמִּצְוָה. שָׂאם מַחֲמַת מוֹרָא בְּעַל דִּין הַתְּקִיף וְאִישׁ מִזִּיק עַז פָּנִים
עַב הַמֶּח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ יַעֲנֵת הַדִּין, אוֹ עַל כָּל פָּנִים לֹא יִחְתַּכְנוּ
אֶלָּא יַחְמִיצֵנוּ, נִמְצָא מִדַּת הַדִּין לְקוֹי, וּמִרְכָּה בְּבַעֲלֵי זְרוּעַ הַחוּמָּסִים לְמִי
שֶׁהוּא חָלֵשׁ מִמֶּנּוּ, וְאִין מִי שֶׁיִּצְיִלוֹ מִמֶּנּוּ, וְנִמְצָא חֵבֶר לְאִישׁ מִשְׁחִית. וְאָם
תֹּאמֶר אֵיךְ אֲכַנִּים עֲצָמֵי בְּסִכְנָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא יח, ה) 'וְחִי בָהֶם', אֵל
תִּירָא אוֹתוֹ כִּי אֵיךְ מִלְּאָךְ לִכְךָ הָיִיתָ יָרָא וְחָרַד מֵאָדָם כְּמוֹתְךָ וְלֹא תִירָא
מִיּוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ שֶׁצִּוָּךְ לֹא לְגוֹר מִמֶּנּוּ. וְאָם תִּירָא מִמֶּנּוּ דַּע 'כִּי
הַמִּשְׁפָּט לְאַלְקִים הוּא', וְאָם תִּנָּצֵל מִיָּדוֹ אֲבָל לֹא תִנָּצֵל מִהַדִּין הַגָּדוֹל אֲשֶׁר
לוֹ הַמִּשְׁפָּט, וְהִרְכָּה שְׁלוֹחִים לְמָקוֹם לְשִׁלֵּם לָךְ. וְאָמַר 'לֹא תִגּוּרוּ מִפָּנֵי

משנה הלכות

מחשש שמא יהרג, ומלשון הספרי (פר'
דברים יז) 'שמא תאמר מתיירא אני שמא
יהרוג את בני', משמע לכאורה דוקא שאמר
יהרוג בני, אבל אם אמר מתיירא אני שמא
יהרגוני מסתלק אם מתיירא לעצמו, ואין לך
דבר העומד בפני פיקוח נפש, וזה פשוט מאד
לעניות דעתי. ועיין יראים סי' רל"ו בסביב
ליראיו שלא הבין כן כוונת הספרי¹ ותמה על
השבות יעקב, אבל לעניות דעתי פשוט כמו
שכתבנו. והרמ"א כתב דעכשיו נהגו שאם
הבית דין רואים סכנה בדבר יכולים להסתלק
אפילו בגמר דין ואפילו דיין קבוע, ודווקא
כשיש סכנה, אבל אם אין סכנה רק שיהיה לו
תרעומות מהאלם אינו יכול להסתלק, ויודע
תעלומות יודע ועד מפני מה מסתלק. ובספק
פיקוח נפש לא כתבו הפוסקים דמסתלק,
ואולי יש לדייק מלשון הספרי שכתב
'מתיירא אני שמא יהרוג את בני' והוא ספק,

והדיין אינו רוצה להצטער עם בעל דין קשה
עד שלא ישמע את דבריהם, או אפילו כבר
שמע אלא שאינו יודע להיכן הדין נוטה,
רשאי לומר להם איני נזקק לכם, שמא יתחייב
הקשה ונמצא רודף אחר הדיין, אבל מששמע
את דבריהם וידע להיכן הדין נוטה אינו רשאי
לומר איני נזקק לכם, ועל זה נאמר 'לא תגורו
מפני איש', שלא תאמר איש פלוני רשע הוא
שמא יהרוג את בני, שמא ידליק את גדישי,
שמא יקצץ נטיעותי, במה דברים אמורים
בסתם דיין, אבל דיין הממונה לרבים בכל
אופן חייב להזקק להם כל זמן שאין בו סכנת
נפשות². תלמיד שהיה יושב לפני רבו וראה
זכות לעני וחובה לעשיר או להיפך, אם שתק
הרי זה עובר משום 'לא תגורו'³.

במקום סכנה. וכתבו הב"ח והתומים⁴
דכשנזקק לדון אסור לחזור אפילו

תטו) א. לשון החינוך כאן. ב. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ב ה"א. חו"מ סי' י"ב ס"א. ג. רמב"ם שם ה"ב.
ד. בחו"מ סי' י"ב. ה. ועיין ספר המצוות לאוין רע"ו, גירסת הרמב"ם בספרי.

אִישׁ לְשׁוֹן אֲדָנוּת, דֹּאפְלוּ מִי שֶׁהוּא שֶׁר וְחָשׁוּב כְּמוֹ 'אִישִׁי כֵהֵן גָּדוֹל' וּפָנָיו
כְּפָנָי מִלֵּאָדָּ וּבִאֹזֶר פָּנָיו יִהְיֶה, מְכַל מְקוֹם לֹא תִגּוֹר מֵאוֹתוֹ הַפָּנִים שֶׁהֵם
'פָּנָי אִישׁ' (עֵינַי טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הִבְבֵּלִי) לֹא תַעֲשֶׂה רָחָם).

סנהדרין ז. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ב, ספר המצוות לא תעשה רע"ז, סמ"ג לאוין ר"ז, סמ"ק
סי' רל"ג, יראים סי' רל"ז, חושן משפט סי' י"ב.

פֶּרֶשֶׁת וְאַתְחַנֵּן יֵשׁ בָּהּ י"ב מִצְוֹת, ח' עֲשִׂין וְד' לְאוֹיִן

מִצְוַת תִּמּוּ

לֹא תִתְאַוֶּה (לֹא תַעֲשֶׂה רמ"ה)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת שׁוּם דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶפְלוּ
בְּלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, יח) 'וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רַעְדָּ וְגוֹ' וְכָל אֲשֶׁר
לְרַעְדָּ.

משנה הלכות

ב' לאוין מפורדים הם, והלאו ד'לא תחמוד'
ימנענו אפי' מלקחת דבר שנתאוה, ואף שלא
בדמים אם אינו חפץ האחר למכור אותו דבר
בטוב לבו, ולאו ד'לא תתאוה' ימנענו אפי'
מהתאוות בו בתוך לבנו, ואף על פי שהאחד
מאלו לאוין מושך חבירו שהרי על ידי התאוה
בא לידי חמדה, מכל מקום שנים יחשבו. ואל
תתמה האיך יהיה בידו של אדם למנוע לבו
מהתאוות אל אוצר כלי חמדה שיראה ברשות
חבירו, והוא אין לו מזון סעודה אחת וכסות
ושמלה, ואי אפשר לו לאדם לעמוד עליו, אין
הדבר כן כי ביד האדם למנוע מחשבותיו
ותאוותיו מכל מה שירצה, ולבו מסור בידו
ואל כל אשר יחפוץ יטנו. והשי"ת צופה

ואפילו הכי כתבו הספק רק על בנו, משמע
אבל על עצמו אפילו מספק מסתלק. ונוהג
בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם המשפט.
ואין לוקין על לאו זה. ואם קיבלו עליהם מי
שאינו ראוי לדין יכולין לחזור בהם ואינם
עוברים בלאו, דהלאו לא נכתבה אלא
בראויים לדון.

תטז) גדרי האיסור. קיום המצוה, המתאוה
דבר שאינו שלו, אפילו אין
בדעתו ליקחו ממנו, עובר בלאו זה^א.

אם הוא לאו בפני עצמו. וכתב הרמב"ם
ז"ל^ב ש'לא תחמוד שבפרשת יתרו
(שמות כ, יד), 'ולא תתאוה' שבפרשת ואתחנן

ו. מנחת חינוך. **תטז) א.** רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"י. חו"מ סי' שנ"ט ס"י. **ב.** שם הי"ב, ובספר המצוות, ועיין
חו"מ שם סי"ב.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. כִּי עַל יְדֵי הַתְּאוּהָ יָבֵא לְהַתְחַנֵּן לוֹ וּלְהַכְפִּיד עָלָיו
 לְמַכְרוֹ אוֹ לְהַחֲלִיפוֹ בְּכָלִי אֲחֵרִי, וְאִם לֹא יִרְצֶה לוֹ יַעֲשֶׂה
 תַּחְבּוּלוֹת אַחֲרוֹת לְהַשִּׁיגוֹ וּלְפַעֲמִים יָבֵא לְיָדֵי רִצִּיחָהּ. וְכֵן מְצִינוּ בְּאַחָאב
 שֶׁחָמַד שָׂדֶה גְבוּלֵת הַיַּזְרְעֵאלִי וְהוּא הָיָה הַסֶּפֶה שֶׁעַל יָדָהּ נִרְצָח גְּבוּלֵת
 וְנִתְקַלַּל אַחָאב שֶׁלֹּא יָהֵא לוֹ 'מִשְׁתֵּין בְּקִיר'. וְעַכְשָׁן שֶׁחָמַד וְאָמַר (יהושע ז, כא)
 'וְאֵרָא בְּשָׁלָל אֲדֶרֶת שֶׁנֶּעַר אַחַת טוֹבָה וְאַחֲמָדָם וְאַקְחֶם', וְמָה עָלְתָהּ לוֹ
 הַבִּיאתוֹ לְיָדֵי סָקִילָה וְאַבֵּד חַיָּיו. וְיִרְדֶּה הַתּוֹרָה לְסוּף דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם.
 וְאָמְרוּ חֲזו"ל (סוטה מ.) מִי שֶׁחֹמֶד מֶה שֶׁאִינוּ רְאוּיִ לוֹ אֵין נוֹתֵנִין לוֹ וְמָה
 שֶׁבִּידוֹ נִמְלִין מִמֶּנּוּ, וְכֵן מְצִינוּ בְּנִחָשׁ הַקְדְּמוֹנִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּחֻמְדָּה אֶף מֶה
 שֶׁבִּידוֹ נִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְנִשְׁאָר אֲרוּר מְכַל בְּאֲכִילַת עֵפֶר וְעַל גְּחוּנוֹ יִלָּךְ כָּל יְמֵי
 חַיָּיו לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו. אֲמָנָם מְצִינוּ חֻמְדָּה מִתַּרְתּוֹ וּמִצְוָה, וְהִיא חֻמְדַּת הַתּוֹרָה
 וְהַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ב כא.) 'קִנְיַת סוּפְרִים תִּרְבֶּה חֻכְמָה', וְהִיא מִצְוָה
 יֵשׁ לוֹ שֶׁכָּר עָלֶיהָ (מאה שערים (על המצוות) שער שמונה וששים).

ב"מ ה: רמב"ם הל' גזילה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רס"ו, פמ"ג לאוין קנ"ח, חושן משפט
 סי' שנ"ט.

משנה הלכות

מ.) 'מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא
 מצרפה למעשה', והתאוה הוא במחשבה
 לחוד. ויש לומר דהוא גזירת הכתוב. ועיין
 בסמ"ק שכתב דהנחש וקין וקורח ובלעם
 ודואג האדומי ואחיתופל ואבשלום וגחזי
 ואדוניה ועוזיה והמן, כולם נתנו עיניהם
 במה שאינו שלהם והסוטה כמוהם, ובכולם
 גם מה שהיה להם לקחו מהם. והחומד
 והקנאי פגע בהם מלך ואמר להם אחד מכם
 ישאל דבר ממני וינתן לו ולחבירו כפלים,
 וביקש הקנאי שינקרו לו עין אחת ולחבירו

ומביט כל תעלומותיו חופש כל חדרי בטן
 ומחשבות לבו ואין כל דבר נעלם ממנו ישלם
 לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאוהביו
 המפנים מחשבותיו לעבודתו. ורש"י (דברים
 ה, יז) והסמ"ג (לאוין קנ"ח) חולקים על
 הרמב"ם מדכתיב (דברים שם יח) 'לא תחמוד
 אשת רעך ולא תתאוה בית רעך', ולפי דבריו
 החמיר בבית מאשת איש, אלא תרווייהו לאו
 אחד הם. וכן פי' התרגום אונקלוס.

כללים. ואם תאמר והא קיימא לן (קידושין